

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

*Nepodmíněný trest odnětí svobody jako institut
omezení lidských práv*

Zpracovala: Bc. Jana Krulichová

Plzeň, 2019

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2019

---

v. r. Bc. Jana Krulichová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Milanu Tomešovi za pomoc s výběrem individuálního tématu a za pomoc s přípravou projektu k mé diplomové práci. Za trpělivé vedení a cenné rady při jejím zpracovávání velmi děkuji JUDr. Zuzaně Vostřové, Ph.D. Za čas a ochotu při korekci mé práce děkuji i Bc. Lucii Tomanové.

Obsah

Úvod	1
1. Historie vývoje vězeňství na českém území	3
1.1. Vězeňství v 19. století.....	3
1.2. Vývoj vězeňství od roku 1918 do roku 1939.....	4
1.3. Vývoj vězeňství za 2. světové války.....	5
1.4. Vývoj vězeňství v období po 2. světové válce do roku 1989.....	6
1.5. Vývoj vězeňství po roce 1989.....	10
2. Pojem, účel a funkce trestu	13
2.1. Účel a funkce trestu v československém trestním právu a v českém trestním právu	14
3. Ústavněprávní a mezinárodněprávní ochrana lidských práv a svobod souvisejících s trestem odnětí svobody.....	17
3.1. Ústavněprávní základ trestu odnětí svobody	18
3.2. Mezinárodněprávní úprava trestu odnětí svobody v rámci OSN	20
3.2.1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	20
3.2.2. Úmluva o právech dítěte	21
3.2.3. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.....	22
3.3. Mezinárodněprávní úprava trestu odnětí svobody v rámci Evropy	23
3.3.1. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	23
3.3.2. Evropská vězeňská pravidla.....	24
4. Nepodmíněný trest odnětí svobody a jeho alternativa	26
4.1. Domácí vězení jako alternativa k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici	26
4.2. Úprava trestu odnětí svobody a jeho výkonu v trestněprávních předpisech.....	29
4.3. Obecná pravidla výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody	34
4.4. Ochrana práv odsouzených.....	36
5. Práva a povinnosti vězňů	38
5.1. Stravování vězňů.....	39
5.2. Ubytování vězňů.....	40
5.3. Osobní hygiena	41
5.4. Možnosti komunikace vězňů s vnějším světem.....	42
5.4.1. Návštěvy	42
5.4.2. Korespondence.....	44
5.5. Program zacházení	45
5.6. Povinnosti vězňů.....	46
5.6.1. Zaměstnávání vězňů	47
6. Postpenitenciární zacházení	50

7. Srovnání podmínek ve věznicích v České republice a ..... Spolkové republice Německo	52
Závěr	56
Summary	58
Seznam použitých pramenů	59
Učebnice, monografie a jiné knižní zdroje.....	59
Časopiské a novinové články (verze tištěné i elektronické).....	61
Právní předpisy	62
Důvodové zprávy, stanoviska a jiné odborné zdroje	63
Judikatura	64
Mezinárodní dokumenty	65
Internetové zdroje	65
Příloha č. 1	66
Příloha č. 2	66
Příloha č. 3	67
Příloha č. 4	67
Příloha č. 5	68
Příloha č. 6	69
Příloha č. 7	69
Příloha č. 8	70

Úvod

Nepodmíněný trest odnětí svobody jako institut omezení lidských práv je interdisciplinární téma, na které je možno pohlížet z více hledisek, a to konkrétně z hlediska ústavního, kdy je zkoumáno omezení ústavně garantovaných práv a svobod jednotlivců, z hlediska psychologického, kde se hodnotí osobnost a psychika vězňů, případně také z pohledu peneologického, který zkoumá mimo jiné účinnost onoho konkrétního trestu, nebo v neposlední řadě samozřejmě z pohledu trestního práva. Z těchto skutečností je patrné, že toto téma je velmi obsáhlé, proto jsem si tedy zvolila při zpracování mé práce ústavněprávní pohled na problematiku omezení lidských práv a svobod osob ve výkonu trestu.

Cílem mé diplomové práce bude komparace vnitrostátní trestněprávní a ústavněprávní úpravy jednotlivých práv vězňů, která jsou v důsledku výkonu trestu omezena, včetně povinností, které jsou vězňům kladeny, s požadavky mezinárodních standardů. Za tímto účelem provedu analýzu jednotlivých ustanovení týkajících se ukládání trestů v Ústavě České republiky a v Listině základních práv a svobod se zněním v mezinárodních smlouvách a Evropských vězeňských pravidlech. Výsledkem této komparace by mělo být shrnutí současného stavu našeho vězeňství, resp. životních podmínek vězňů a poukázání na směr jakým se ubírají mezinárodní trendy v této oblasti. Nedílnou součástí mé diplomové práce budou v rámci jednotlivých práv a povinností průběžné úvahy *de lege ferenda*.

V první části diplomové práce bude stručný exkurs vývoje českého vězeňství, přičemž z důvodu rozsahu této práce začnu počátkem 19. století, neboť v té době probíhaly reformy, na základě kterých se začal utvářet koncept humanizace vězeňství.

V druhé kapitole charakterizují základní pojmy, které se budou nadále prolínat celou mou prací. Konkrétně budou vysvětleny 3 základní teorie trestání, které popisují, jak v průběhu času naše společnost pohlížela na trestání pachatelů. Dále se v této kapitole zmíním o samotném účelu a funkci trestu, neboť tyto dva pojmy budou užívány v průběhu celé této diplomové práce.

Následující 3 kapitoly jsou pro mou práci stěžejní, neboť v třetí kapitole bude trest odnětí svobody popsán v ústavněprávní rovině, a dále budou vyjmenovány hlavní mezinárodní dokumenty, které se tohoto institutu týkají, a které garantují základní práva a svobody. Ve čtvrté kapitole bude pojednáno o právní úpravě samotného trestu odnětí svobody, a dále jeho hlavní alternativy -

domácího vězení, u kterého zmíním jeho klady a zápory. Dále v práci vymezuji jednotlivé možnosti vězňů při uplatňování jejich práv. Pátá kapitola bude věnována některým jednotlivým právům osob ve výkonu trestu odnětí svobody podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a podle vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, a to vše s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a požadavky Evropských vězeňských pravidel a Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni. Mimo práva vězňů se budu věnovat i jejich povinnostem, a to především povinnosti práce ve vězení.

V předposlední kapitole bude stručně nastíněna postpenitenciární péče o propuštěné vězně včetně jejich zacházení těsně před propuštěním.

Poslední kapitolou mé práce bude komparace vězeňských podmínek v České republice a ve Spolkové republice Německo, ve které nastíním mimo jiné novou koncepci vězeňství, a to formu tzv. otevřených věznic.

Jelikož bude práce zaměřena na komparaci současného stavu našeho vězeňství, resp. životních podmínek vězňů s mezinárodními požadavky, budu při zpracování této práce vycházet nejen z Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod, ale i z mezinárodních smluv a jiných dokumentů. Mimo jiné budu vycházet i ze zákonné a podzákonné úpravy, když pro konkrétnější představu budu pro znázornění příkladů používat pravidla stanovená ve vnitřním řádu věznice Plzeň.

1. Historie vývoje vězeňství na českém území

Problematikou soudního trestání, jež zahrnuje vězení, jakožto jednoho z mnoha druhů trestů, se zabývá odborná věda zvaná penologie (z latinského poena – trest). Historická penologie se zaměřuje nejen na ukládání trestů nebo účinnost trestů, ale také na výkon trestů v souvislosti s prevencí kriminality a možnou recidivou v historickém kontextu. S využitím poznatků z jiných neprávních oborů, jako např. psychologie či sociologie pak hodnotí zacházení s pachateli, a to včetně podmínek, při kterých jsou pachatelé vězněni. Tím, že se společnost a její náhled na trestnou činnost pachatelů neustále mění a jsou prováděny pravidelné výzkumy a různé studie, je tato věda neustále ve vývoji.

1.1. Vězeňství v 19. století

Na přelomu 18. a 19. století došlo k významnému přelomu ve vývoji trestního práva. Do tohoto období a převážně pak do 19. století zasazujeme vznik trestu odnětí svobody v jeho klasické podobě.¹ V roce 1796 byl vyhlášen Západohaličský trestní zákoník pro oblast Západní Haliče a po dílčích úpravách byl pak v roce 1803 vydán pro celou monarchii vyjma Uher jako Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích (v českém překladu v roce 1804 jako Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky). Tento právní předpis byl na tehdejší dobu velmi zdařilé dílo,² které vycházelo z josefínského trestního zákoníku. V oblasti vězeňství trestní zákoník z roku 1803 rozlišoval žalář, který se ukládal za zločiny na dobu od 6 měsíců až do 20 let a v těch nejtěžších případech i doživotně a vězení, které se ukládalo za spáchané přestupky na dobu od 24 hodin do 6 měsíců. Žaláře byly podle spáchaného zločinu odstupňovány na žalář, těžký žalář a nejtěžší žalář. Vězení se diferenciovalo na obyčejné a tuhé.³ V období tzv. bachovského absolutismu přesněji v roce 1852 byl vydán již pro celou monarchii zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, jenž spíše novelizoval zákon z roku 1803 a který zrušil členění žalářů ze tří na dva stupně – žalář a žalář těžký, které byly vykonávány v trestnicích zemských. Vězení za přestupky a nově zakotvené přečiny se pak vykonávalo v okresních trestnicích. Tento zákoník upravoval na rozdíl od svého předchůdce

¹ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Masarykova univerzita, Brno, 2002. str. 13.

² VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 30.

³ MALÝ, K. a kol. *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání, Linde Praha a.s., 2003. str. 199-200.

pouze trestní právo hmotné.⁴ I když se české vězeňství od začátku 19. století značně posunulo, stále se setkáváme s nehumánními přidruženými tresty, jako např. nucené posty či ukování vězňů v cele. Tyto a další tělesné tresty, jež byly považovány za výkon spravedlnosti, byly ale v roce 1867 zrušeny.⁵

Za tzv. reformátora vězeňství na českém území v 19. století považujeme Františka Josefa Řezáče, českého pedagoga, politika, spisovatele a kněze, který působil od roku 1847 ve Svatováclavské pražské zemské trestnici, která byla první státní trestnicí na našem území a ve které „*poprvé došlo k řádné diferenciaci vězňených osob, tj. oddělení mužů, žen a mladistvých a více narušených osob od méně narušených.*“⁶ Za jeho života zasáhlo vězeňství v Evropě mnoho pokrokových změn, které se týkaly i Čech, Moravy a Slezska.⁷ F. J. Řezáč ve Svatováclavské trestnici působil nejen jako kněz, ale také jako pedagog, jenž mimo jeho duchovní působení ve věznicí přicházel také s návrhy na zlepšení podmínek vězňů, jako např. vzdělávání vězňů, jejich zaměstnávání, postpenitenciární péči či alternativní trestání. K dosažení jeho cílů vydal mimo jiné v roce 1852 spis *Vězeňství v dosavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců*. Jeho zpracované plány o podobě nových věznic však byly realizovány až před jeho smrtí, a to výstavbou věznice Bory, a po jeho smrti výstavbou věznice Pankrác.

1.2. Vývoj vězeňství od roku 1918 do roku 1939

Po kapitulaci Rakouska-Uherska a vyhlášení československé samostatnosti vznikla dne 28.10.1918 v čele s T.G. Masarykem Československá republika. Recepční normou byl přijat trestní zákon z roku 1852, který byl však v průběhu let doplňován a měněn jednotlivými zákony. Jedním z těchto zákonů byl zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží, který kladl důraz na výchovu a vzdělávání mladistvých pachatelů. Dále byl v témže roce přijat zákon č. 123/1931

---

⁴ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 30.

⁵ VÁNÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí: Definice - popis - následky* [online]. Grada, 2004. str. 17. [cit. 19.9.2018]. Dostupné z: <<https://books.google.cz/books?id=EyRaAgAAQBAJ&pg=PA-17&lpg=PA17&dq=t%C4%9Blesn%C3%A9+tresty+byly+zru%C5%A1eny+1867&source=bl&ots=bV98CxFiYD&sig=E61uJVPYLJg4cFK1H3odnwYlqh0&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwiM1bb968neAhVkaAcAKHdg1Cz8Q6AEwA3oECAMQAQ#v=onepage&q=t%C4%9Blesn%C3%A9+20tresty%20byly%20zru%C5%A1eny%201867&f=false>>.

⁶ UHLÍK, J. F. J. *Řezáč - reformátor vězeňství a školství 19. století*. Příloha časopisu české vězeňství č. 2/1997. Praha: Tiskárna VS Praha - Pankrác, 1997. ISBN neuvedeno. str. 20.

⁷ KÝR, A. *Působení duchovních a řeholníků v historii českého vězeňství*. Historická peneologie, [cit. 19.9.2018]. Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR 1/2013. str. 3. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/HP_1_13.pdf>.

Sb., o státním vězení, který upravuje výkon trestu politických odsouzců. Podobně jako za doby habsburské monarchie měli političtí vězni značné výhody. Tito pachatelé byli drženi ve státních věznicích, kde nebyli nuceni pracovat, měli větší volnost, mohli číst, kouřit, mít vlastní oděv a obuv apod.⁸ V období tzv. první republiky nadále fungovaly donucovací pracovny, které byly klíčovými donucovacími prostředky v období na přelomu 19. a 20. století. V roce 1929 byly ustaveny zákonem č. 102 Sb. nucené pracovní kolonie. Ústavněprávní a rozpočtový výbor k vládnímu návrhu tohoto zákona prohlásil: „*Denní zkušeností jest prokázáno, že bezpečnost života i majetku jest v době poválečné stále více a více ohrožována nejen na venkově, nýbrž i ve městech. Práce se štítící živly jsou překážkou zdravého vývoje denního života v našem státě a chceme-li se vyvarovati stálému klesání pocitu jistoty a pořádku, jest naprosto nutno, aby proti zahálčivým a zločinným elementům bylo postupováno se vši přesností dosavad platných zákonů a mimo to, aby tyto zákony byly doplněny a staly se ochranným prostředkem proti rostoucí zločinnosti. Nejdůležitějším zabezpečovacím opatřením má býti zadržení živlů, nebezpečných právnímu řádu, v nucených pracovních koloniích.*“⁹ Z těchto slov a z historických statistik vězněných pachatelů lze usuzovat, že po 1. světové válce kriminality nebylo, ale naopak přibylo, československé věznice byly přeplněny, i z tohoto důvodu byly proto vytvořeny nucené pracovní kolonie, které byly dle zákona zvláštním druhem donucovacích pracoven. Tzv. káranci byli v koloniích drženi od 1 do 5 let.

1.3. Vývoj vězeňství za 2. světové války

Od března roku 1939, kdy bylo německými vojsky obsazeno zbylé území Československa a byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava, do roku 1945 byly veškeré dosavadní snahy o zlepšování podmínek ve věznicích přerušeny. Úroveň vězeňství v období německé nacistické okupace se dle mého názoru vrátila o pár století zpátky, kdy lidská důstojnost či právo na duševní a tělesnou integritu byly instituty neznámými, či spíše opomíjenými. Justiční protektorátní systém byl sice zachován, ale s tím, že byly postupně vydávány normy, které aplikovaly myšlenky a cíle říšského kancléře Adolfa Hitlera. Vedle soudní soustavy protektorátu

⁸ § 5 odst. 2 zákona č. 123/1931, Sb., o státním vězení.

⁹ Odůvodnění vládního návrhu zákona o zřízení nucených pracovních kolonií a o změně některých ustanovení trestního práva. [online] Senát Národního shromáždění ČSR. 17.11.1927. [cit. 19.9.2018]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/tisky/T0445_01.htm>.

existovala i třístupňová soustava justice pro říšské občany. „*Existence státního prezidenta, kterým se stal Emil Hácha a formální vlády neměla podstatný vliv na činnost správních, policejních a soudních úřadů v Protektorátu, která cílevědomě směřovala k poněmčování, vysídlování a fyzické likvidaci obyvatel Čech a Moravy.*“¹⁰ V období druhé světové války vznikaly nejen na území Protektorátu koncentrační tábory, jejichž myšlenkou byla izolace a věznění osob, které byli označeni jako „nežádoucí“ (např. Židé, Romové, homosexuálové či odpůrci nacistického režimu). Postupně se v průběhu války přecházelo od izolace k likvidaci osob. Do táborů byly nežádoucí osoby, bez rozdílu pohlaví či stáří, nuceně deportovány i bez řádného soudního procesu, kde by byla prokazována vina, a to i přes to, že byl zřízen zvláštní soud „Sondergericht“, jehož agendou bylo rozhodovat o deliktech zaměřených proti okupační moci Německé říše.

Tzv. „nežádoucí“ byli transportováni do koncentračních táborů nebo do ghatt (městské čtvrti, které byly nazývány tzv. přestupními stanicemi). Později byly vytvořeny vyhlazovací tábory (např. v Osvětimi). Na území Protektorátu Čechy a Morava bylo jediné ghetto, a to v Terezíně. Otřesné podmínky, které panovaly v táborech, ale i v ghettech, způsobovaly šíření nemocí, v důsledku kterých zemřelo mnoho vězňů. Vězni byli vystavováni mučení, byli přepracováni a hladoví. „*Uvádí se, že v letech 1939 až 1945 přišlo o život kolem 360 tisíc obyvatel bývalého Československa, z toho 195 tisíc bylo umučeno v koncentračních táborech nebo popraveno.*“¹¹

1.4. Vývoj vězeňství v období po 2. světové válce do roku 1989

Po ukončení 2. světové války a obnovení svrchovanosti Československa v roce 1945 došlo k prvním poválečným parlamentním volbám v květnu roku 1946, ve kterých mohly kandidovat jen politické strany Národní fronty. Nejvlivnější stranou byla tehdy Komunistická strana Československa, jejíž předsedou byl Klement Gottwald, který byl obsazen na post předsedy vlády a který byl později v roce 1948, po komunistickém státním převratu, tzv. Vítězném únoru, zvolen novým prezidentem Československé republiky. V květnu byla v důsledku politické situace vyhlášena nová ústava, jež vyhlásila lidově demokratickou republiku. Marné snahy odpůrců komunismu o vybudování poválečného demokratického státu

---

¹⁰ *Historická peneologie*, Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR 1/2003. [online]. str. 8. [cit. 22.9.2018]. Dostupné z: <http://forumhistoriae.sk/documents/101-80/107105/hp_01_03.pdf>.

¹¹ *Tamtéž*

tak selhaly. Tímto nastalo opět období systematického a trvalého porušování lidských práv a svobod spočívajících zejména v teroru odpůrců komunismu, které trvalo až do sametové revoluce v roce 1989. K tomuto bylo po roce 1948 vypracováno mnoho právních předpisů, které tyto komunistické procesy legalizovaly. K perzekuci osob s názorovými odlišnostmi či osob nevhodného náboženského přesvědčení sloužily mimo vězeňských ústavů také tábory nucených prací, které vznikly na základě zákona č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce. Dle tohoto zákona § 3 odst. 2 mohli být pachatelé zařazeni do tábora na dobu od 3 měsíců do 2 let, a to i bez řádného soudního procesu pouze na základě rozhodnutí tříčlenné komise složené z členů národních výborů.¹² Tento zákon byl zrušen v roce 1950, kdy byly vydány 4 prameny upravující trestní právo, a to: zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád, zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní a zákon č. 89/1950 Sb., trestní řád správní. Všechny trestní předpisy byly vydány ruku v ruce s ideologií lidově demokratické republiky. Výkon trestu v pracovních táborech byl nově upraven v trestním zákonu č. 86/1950 Sb., a to konkrétně v § 32 odst. 1 „*Trest odnětí svobody se vykonává v trestních ústavech, soudních věznicích nebo v pracovních útvarech...*“. Od roku 1948 přebíralo postupně kontrolu nad vězeňskými zařízeními včetně pracovních táborů ministerstvo národní bezpečnosti, což vyvrcholilo v roce 1952, kdy bylo rozkazem ministerstva národní bezpečnosti rozhodnuto, že v jejich kompetenci budou veškeré vězeňské instituce. Tím se situace v táborech nucené práce pro vězně ještě zhoršila. Od vzdělávání vězňů, které bylo dříve podporováno společně s rozvíjením jejich pracovních dovedností, především z důvodu, aby byli schopni se po propuštění vrátit do běžného bezúhonného života, bylo upuštěno s tím, že stát viděl v nucené práci vězňů levnou a početnou pracovní sílu. Život vězňů se lišil tábor od tábora. Za ty nejhorší tábory se považovaly ty, kde se pracovalo v uranových dolech, přičemž nejznámějšími byly tábory na Jáchymovsku. Tyto tábory byly nazvány buď podle názvů dolů, nebo paradoxně a dosti cynicky podle motta Velké francouzské revoluce z franc. *liberté, égalité, fraternité* aneb svoboda, rovnost, bratrství (název „Svoboda“ nebyl převzat, ale byl zaměněn za podobné „Svornost“)¹³. Pokud dozorcí shledali vězně jako neponaučitelného a nebezpečného, mohli ho převést do tábora „L“ zvaného též jako „likvidační“. Vězni

---

¹² § 3 odst. 1 zákona č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce.

¹³ *Vězení a pracovní tábory v Československu*. [online]. [cit. 23.9.2018]. Dostupné z: <<http://www.po-litictivezni.cz/vezeni-a-pracovni-tabory-v-ceskoslovensku.html>>.

zde byli nuceni drtit čistou uranovou rudu bez žádných ochranných opatření, což později způsobovalo u vězňů leukémii či jiné různé druhy rakoviny. Vězni byli ze strany dozorců považováni za zločince, kteří se snaží zničit lidově demokratickou republiku, což bylo v té době považováno za nejzávažnější zločin. Proto byli vězni mučeni, týráni, nedostávali dostatek jídla a pití, nebyli dostatečně oblékáni a celkově žili ve velmi nevhodných životních podmínkách.¹⁴

V roce 1960, kdy byl prezidentský úřad obsazen Antonínem Novotným, byla k příležitosti 15. výročí osvobození Československa sovětskou armádou vyhlášena rozsáhlá amnestie týkající se politických vězňů, kteří byli v té době drženi ve věznicích či pracovních táborech.¹⁵ Na základě amnestie bylo propuštěno okolo 8 tisíc politických vězňů, na které se však po propuštění nehledělo jako na osoby bezúhonné. Národní bezpečnost je někdy nazývala občany „druhé kategorie“. Jak uvedl v rozhovoru bývalý politický vězeň Stanislav Stránský: „*My jsme sice dostali amnestii, ale třeba já jsem byl ještě na deset let zbaven občanských práv a svobod.*“¹⁶ Postupem času byly vyhlášeny další amnestie, jimiž se propustilo tisíce vězňů, a to např. v roce 1962, 1965 nebo v roce 1968 aj.

Zákonem č. 63 byl v roce 1956 novelizován trestní zákon z roku 1950. Tato novela přinesla v institutu trestu odnětí svobody velkou změnu, a to zrušení trestu odnětí svobody na doživotí.¹⁷ Trest odnětí svobody mohl být od té doby ukládán pouze na maximálně 25 let.¹⁸

Vlivem politické situace bylo ukončeno tzv. přechodné období socialismu a pod záštitou Komunistické strany Československa vznikla nová socialistická ústava z roku 1960, kterou byla naše republika přejmenována na Československou socialistickou republiku, tímto bylo oficiálně vyhlášeno vítězství socialismu. Tato ústava představovala značný posun v garanci občanských práv a svobod. Vydáním nové ústavy bylo potřeba kodifikovat i trestní právo. Stalo se tak vydáním nového trestního zákona č. 140/1961 Sb. a trestního řádu č. 141/1961 Sb. Účelem trestu již nebylo zneškodnit nepřítele pracujícího lidu a zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického

---

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Rozhodnutí presidenta republiky a vlády Republiky československé č. 54, o amnestii, ze dne 9. května 1960.

¹⁶ KOZELEK, V. *Rozhovor s vězněm komunistického režimu: Stanislav Stránský*. [online]. 2.12.2011. [cit. 23.9.2018]. Dostupné z: <<http://www.sekuritaci.cz/rozhovor-s-veznem-komunistickeho-rezi-mu-stanislav-stransky/>>.

¹⁷ Znovu byl trest odnětí svobody na doživotí zaveden až v roce 1990 novelou trestního zákona č. 178/1990 Sb.

¹⁸ § 31 odst. 2 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, ve znění novely-zákona č. 63/1956 Sb.

soužití tak, aby působil výchovně na ostatní členy společnosti, jako to bylo u předchozího trestního zákona,¹⁹ ale nově byl účel trestu chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránění odsouzeným v dalším páčání trestných činů a vychovat je k tomu, aby vedli řádný život, a tím působili výchovně i na ostatní členy společnosti.²⁰ Trest odnětí svobody byl stanoven na dobu maximálně 15 let a měl být vykonáván v nápravných zařízeních, jež byly v kompetenci ministerstva vnitra.²¹ Stále zůstal v platnosti i trest smrti, jako trest výjimečný. U mladistvých byl trest odnětí svobody vykonáván ve zvláštních zařízeních speciálně k tomu zřízených s tím, že obecně se sazba snižovala o ½ tak, že horní hranice odnětí svobody byla maximálně 5 let a u výjimečného trestu byla sazba od 5 do 10 let.²² Mezinárodní trestní a penitenciární komise zpracovala požadavky moderního vězeňství, jež byly schváleny na 1. kongresu Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) o prevenci, zločinnosti a zacházení s pachateli a které byly v roce 1957 přijaty Hospodářskou a sociální radou OSN jako „*Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni a příslušná doporučení*“.²³ U nás byly ale tyto pravidla vtěleny až do zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.²⁴ Od přijetí tohoto zákona byly tresty odnětí svobody vykonávány v nápravných výchovných ústavech, které byly v kompetenci ministerstva vnitra. Diferenciace vězňů byla v § 5 odst. 1 řešena dle míry narušení třemi nápravně výchovnými skupinami, přičemž o zařazení rozhodoval soud. Odstavec 2 stejného ustanovení pak určuje, že čím vyšší stupeň skupiny, tím menší rozsah práv vězně. Jestliže u vězně, který byl zařazen do 3. výchovné skupiny, nepostačovaly žádné výchovné prostředky nebo tresty k jeho nápravě, mohl soud rozhodnout o zostřené izolaci, což představovalo další omezení práv odsouzených, jako např. omezený výběr knih, méně dovolené korespondence či menší rozsah návštěv.²⁵ V duchu Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni byly zřizovány při nápravných výchovných ústavech poradní sbory složené z pedagogů. Dále byl zřízen poradní orgán ministerstva vnitra, a to vědecká rada, ve které působili kvalifikovaní odborníci. Všechny tyto opatření měli sloužit k rozvíjení vězeňství v oblasti pedagogické a psychologické.

---

¹⁹ § 17 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona.

²⁰ § 23 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona.

²¹ § 39 odst. 1, 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona.

²² § 79 odst. 1, 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona.

²³ Z angl. the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners

²⁴ Zrušen ve znění novelizací až zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

²⁵ § 7 odst. 3 zákona č. 59/1965, o výkonu trestu odnětí svobody.

Dohled a kontrolu nad vězeňskými zařízeními měl nově zřízený Sbor nápravné výchovy při ministerstvu vnitra.

Začátkem roku 1968, kdy probíhala postupná liberalizace režimu, tzv. Pražské jaro, se vlivem politických situací začali mimo jiné shromažďovat bývalí političtí vězni komunistického režimu (např. Klub 231), kteří kritizovali poměry ve věznicích a jáchymovských táborech. K napjaté situaci napomohly i vzpoury vězňů, např. ve věznici Minkovice či pokus o hromadný útek ve věznici v Příbrami.²⁶ Veškeré snahy o demokratizaci státu a s ní související snaha o zlepšení postavení práv vězňů byly ukončeny sovětskou intervencí, resp. invází vojsk Varšavské smlouvy do Československa, čímž začalo období normalizace, které trvalo až do sametové revoluce. V prosinci téhož roku bylo vězeňství převedeno do resortu ministerstva spravedlnosti²⁷ a zároveň byly zrušené agenturně operativní práce Státní bezpečnosti v nápravně výchovných ústavech.²⁸ Novelou trestního zákona č. 45/1973 Sb. byla vytvořena nová alternativa dosud jediného výjimečného trestu - trestu smrti, a to trest odnětí svobody od 15 do 25 let. Obecná maximální hranice 15 let zůstala nezměněna.²⁹

1.5. Vývoj vězeňství po roce 1989

Sametová revoluce a následný pád komunistického režimu přinesly změny i v oblasti trestních sankcí, resp. celého trestního práva. Demokratizace společnosti se projevila ve velké novele trestního zákona z roku 1961, ve znění pozdějších předpisů, a to v zákoně č. 175/1990 Sb. Jak již bylo řečeno v poznámkách výše, byl touto novelou opět zaveden trest odnětí svobody na doživotí, jako trest výjimečný. Ustanovení § 39 odst. 2 bylo nově stanoveno: „*Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje jeden rok, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu.*“ Tímto byl oficiálně nepodmíněný trest odnětí svobody považován za trest svým způsobem

---

²⁶ *Historická peneologie*. [cit. 28.09.2018]. Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR 5/2004. [online]. str. 3. Dostupné z: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/10-7105/hp_05_04.pdf>.

²⁷ Rozkaz ministra vnitra č. 87/1968 Sb., o převedení vězeňství z resortu ministerstva vnitra do resortu ministerstva spravedlnosti. [online]. [cit. 28.09.2018]. Dostupné z: <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/roz-kazy/rmv1968/rmv87.pdf>>.

²⁸ Rozkaz ministra vnitra č. 84/1968 Sb., o zrušení agenturně operativní práce v nápravně výchovných ústavech. [online]. [cit. 28.09.2018]. Dostupné z: <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/roz-kazy/rmv1968/rmv84.pdf>>.

²⁹ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Masarykova univerzita, Brno, 2002. str. 35.

výjimečným, který nelze stanovit za běžné „zanedbatelné“ delikty. Deideologické změny proběhly v rámci celého trestního zákona, a to např. vypuštěním slov „pracujícího člověka“ nebo slova „socialistický“ v celém zákoně. Přijetí nové Ústavy České republiky v roce 1992 (dále jen „Ústava“),³⁰ ve které již v čele republiky nestála Komunistická strana Československa mělo za následek depolitizaci vězeňství, kterému dále napomohlo vydání zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR, kde bylo v ustanovení § 152 odst. 1 stanoveno, že *„Po dobu služebního poměru nesmí být policista členem politické strany nebo být činným v politickém ani vyvíjet v jejich prospěch jakoukoliv činnost, která nesouvisí s plněním jeho služebních úkolů“*. Systém vězeňství bylo nezbytné upravit, aby odpovídalo evropským trendům, neboť zacházení s vězni by mělo odrážet postoj státu k lidským právům a svobodám, které byly ustaveny Listinou základních práv a svobod v roce 1991.³¹ Sbor nápravné výchovy vypracoval téhož roku k otázce humanizace a organizace vězeňství Koncepti rozvoje vězeňství v České republice. Veškeré snahy směřovaly k úpravě legislativy v oblasti vězeňství tak, aby odpovídala požadavkům Evropských vězeňských pravidel, které byly vyhlášeny v roce 1973 a v přepracovaném znění přijaty Radou Evropy dne 12. 2. 1987, přičemž byly na doporučení ministrů postupně zaváděny do zákonodárství jednotlivých členských zemí. Dalším ze zákonů, který ovlivnil podmínky ve věznicích, tedy konkrétně vazebních věznicích byl zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. Tento zákon v ustanovení § 7 počítá s diferenciací skupin vězňů a to tak, že oddělení jsou: muži od žen, obvinění, proti nimž je vedeno společné řízení, dále obvinění od pravomocně odsouzených či v případě žádosti byli oddělení kuřáci od nekuřáků atd. Další z velkých legislativních změn bylo přijetí zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Veškeré trestněprávní novely vydané po sametové revoluci napomohly k demokratické trestněprávní reformě, jež měla za cíl překonat a modernizovat totalitní deformaci platného trestního práva. V roce 2009 byl po více než 70 novelizacích trestního zákoníku z roku 1961, vydán nový trestní zákoník, který je ve znění jeho novelizací platný dodnes.

---

³⁰ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

O aktuálním znění předpisů upravujících institut nepodmíněného trestu odnětí svobody bude pojednáno v kapitole 4.

2. Pojem, účel a funkce trestu

Definici trestu, základního pojmu, ze kterého vychází má diplomová práce, pojmu prolínajícího se celým trestním právem, nenajdeme v aktuálně platném a účinném trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“). Musíme tedy vycházet z právní nauky, ve které nalezneme mnoho definic, které se zpravidla liší v pohledu autora na účel trestu. Udělování trestů za společensky nevhodné a neakceptovatelné chování můžeme rozdělit do dvou základních oblastí. První oblastí je trestání právní, které je u nás upraveno normami trestního práva a druhou oblastí je trestání mimoprávní, jež zahrnuje například tresty výchovné (ze strany rodičů či školských zařízení), tresty náboženské (rozdílné podle druhu víry) nebo tresty morální (odsouzení společností např. ve formě společenského zavržení).

Po staletí se k ochraně lidské společnosti před nežádoucím chováním vyvíjel systém trestů. Stejně tak se postupně měnil i náhled na účel trestu. Rozlišujeme 3 teoretické přístupy k trestání, a to:

- a) **teorii absolutní**, kterou považujeme za nejstarší. Nejlépe ji představuje např. Chammurapiho zákoník, jenž obsahoval kruté tělesné tresty, které byly opřeny o zásadu *ius talionis*, dle které odplata odpovídá způsobené škodě, tj. „oko za oko, zub za zub“.³² Hlavním účelem trestu je tedy pomsta, odplata, na základě které, se má pachatel tzv. usmířit se společností. Vychází z právní věty „*Puunitur, quia peccatum est - trestá se, protože bylo spácháno zlo.*“ Zastánci této teorie byli např. G. W. F. Hegel – „*Zločince může smířit se spravedlností, a tím se společností, pouze spravedlivý trest.*“, dále pak např. Aristoteles – „*Trest vyrovná bezpráví a odplatou znovu obnovuje spravedlnost.*“³³ Výrazný zastánce absolutní teorie trestu byl dle H. Hattenhauera filosof I. Kant, dle něhož „*Trest uložený soudem... nemůže být nikdy pouze prostředkem k dosažení jiného dobra, pro zločince samého i pro měšťanskou společnost, nýbrž musí mu být uložen vždy jenom proto, že se pachatel něčeho dopustil.*“³⁴ Dnešní demokratické státy myšlenky této teorie

³² SCHELLE K.a kol. *Právní dějiny*. Praha: Eurlex Bohemia s.r.o., 2. vydání. 2005. str. 56 a násl.

³³ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Masarykova Univerzita, Brno, 1995. str. 7-8.

³⁴ HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck. 1998. str. 459.

vtělily do modernějšího vyjádření ve formě zásady, že „*výměra trestu musí odpovídat povaze a závažnosti spáchaného trestného činu*“.³⁵

- b) **teorii relativní** začala být prosazována na přelomu 18. a 19. století, kdy probíhala tzv. reforma vězeňství (viz kapitola 1). Postupný přechod k humanizaci vězeňství, přinesl nový náhled na účel trestu, který představoval namísto odplaty především generální a individuální prevenci, tj. odstrašení všech potencionálních pachatelů včetně odstrašení samotného pachatele od dalšího protiprávního jednání. Tato teorie vychází z myšlenky „*Punitur ne peccetur – trestá se, aby nebylo pácháno zlo.*“³⁶ Smyslem trestu a zároveň právním důvodem by dle této teorie mělo být odstrašení, izolace, či náprava pachatele. Jako zastávce této teorie H. Hattenhauer uvádí C. Beccaria dle něho se „*uložením trestu nesleduje nic jiného, než zabránit zloduchovi, aby dále škodil, a odstrašit ostatní před pácháním něčeho podobného.*“³⁷
- c) **teorii smíšenou**, která je kombinací myšlenek teorie relativní a teorie absolutní. Každý z autorů vykládá teorii smíšenou svým způsobem, jeden se blíží spíše k teorii absolutní, jiný spíše k teorii relativní. Například podle V. Solnáře „*u smíšené teorie jde o snahu sloučit spravedlivý trest, o jaký usilují absolutní teorie, s obecně nebo speciálně preventivním účinkem tak, jak to požadují teorie relativní.*“ Trest by měl dle této teorie sloužit zároveň jako odplata za protiprávní čin, ale zároveň by měl mít účinek spočívající v odstrašení potencionálních pachatelů, přičemž výměra trestu by měla odpovídat míře viny pachatele.³⁸

2.1. Účel a funkce trestu v československém trestním právu a v českém trestním právu

Trestní zákoník z roku 1961 v § 2 stanovil, že trest je jedním z prostředků sloužících k dosažení účelu trestního zákona. Konkrétněji pak ustanovil, že „*účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím*

---

³⁵ § 38 odst. 1 TZ

³⁶ NOVOTNÝ, O. a spol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* Praha. CODEX Nakladatelství Hugo Grotius, a.s. 1992. str. 163.

³⁷ HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva.* 1. vydání. Praha, C. H. Beck. 1998. str. 458

³⁸ SOLNÁŘ, V. *Tresty a ochranná opatření,* Praha, Academia. 1979, str. 16.

*působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*³⁹ „Chránit společnost před pachateli trestných činů“ tato tzv. ochranná funkce trestního práva vyjadřuje ochranu práv a svobod jednotlivců, jež jsou základem každého právního státu. Toto pojetí účelu trestu vychází dle V. Kalvodové z teorie relativní, i když se ale více přibližuje teorii smíšené, neboť spojuje prevenci s odplatou.⁴⁰

Současný trestní zákoník však tuto úpravu nepřevzal a ponechal vymezení trestu a jeho účelu právní nauce a judikatuře, přičemž namísto toho stanovil v § 37 obecné principy při ukládání trestních sankcí a v následujících ustanoveních zvlášť i obecné zásady při ukládání trestů a při ukládání ochranných opatření.⁴¹ Udělování sankcí pachatelům za protiprávní činy představuje vždy zásah do jejich základních lidských práv a svobod. Meze, v jakých se tak děje, stanoví mj. právě trestní zákoník.

Ústavní soud ČR ve svém nálezu z roku 2017 např. uvedl, že *„jedním z účelů trestu přiměřeného povaze a závažnosti spáchaného trestného činu je spravedlivé potrestání viníka... dále účinně chránit společnost, předcházet trestné činnosti a odškodnit oběti“*.⁴² K zamyšlení vede také velmi kontroverzní a v médiích často zmiňovaný výrok státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích JUDr. Barnabáše Lišky, dle jeho názoru: *„Veřejný zájem na zjištění a potrestání trestných činů by měl převážit nad zájmem na ochraně základních práv a svobod.“*⁴³

Vedle účelu trestu můžeme rozlišovat i jeho funkci. Klasifikace funkcí trestu se liší dle náhledu jednotlivých autorů, tj. nikde nenajdeme přesné vymezení, o kterém bychom mohli říct, že je stoprocentně jasné a přesné. Bezesporu však základním úkolem trestu, jakož i celého trestního práva, je ochrana společnosti před protiprávním jednáním (**ochranná funkce**), přičemž této ochrany by se mělo docílit individuální a generální prevencí (**preventivní funkce**).⁴⁴ Cílem individuální prevence je ideálně výchova konkrétního pachatele k tomu, aby respektoval zákony a vedl řádný život (pozitivní individuální prevence), ale také znemožnění nebo znesnadnění páčání dalšího kriminálního chování (negativní individuální prevence). Stejně jako individuální prevence, tak i generální prevence se dělí na

³⁹ § 23 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku

⁴⁰ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Masarykova Univerzita, Brno, 1995. str. 53

⁴¹ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákona, zvláštní část, § 37.

⁴² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7.8.2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17.

⁴³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. ÚS 3038/07.

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. str. 295.

negativní a pozitivní. Generální prevence negativní pak spočívá v neodvratitelnosti trestu (po spáchání trestného činu následuje spravedlivý trest), je to tzv. „odstrašení“ potencionálních pachatelů. Pozitivní generální prevence by měla u občanů prohlubovat pocit bezpečnosti, právní jistoty a věrnost zákonům, a to tím, že uložením trestu se poukazuje na škodlivost, zavrženíhodnost a trestnost protiprávního jednání.⁴⁵ „Generálně-preventivní funkce trestu je namísto především u pachatelů závažných trestných činů a recidivistů, u nichž je možnost nápravy výrazně omezena.“⁴⁶ Jako další funkci trestu bych uvedla **funkci retributivní** (nebo jinak odplatná, vyrovnávací), která vychází z myšlenky, že trest je jakási reakce společnosti na spáchanou trestnou činnost, která má přinést emocionální uspokojení poškozeného vůči pachateli. Výsledkem trestu by mělo být jak na straně oběti, tak na straně pachatele, vyrovnání se s realitou trestného činu. **Výchovná funkce** (nebo jinak nápravná či resocializační), se zaměřuje na resocializaci se snahou dosáhnout u pachatele společensky žádoucího chování, a to zejména prostřednictvím různých výchovných programů. U TOS se setkáme i s **funkcí represivní**, která spočívá v izolaci pachatele od společnosti.⁴⁷ Mimo výše uvedené funkce zmiňuje J. Sochůrek mimo jiné např. **funkci informační**, jež konstatuje nežádoucí chování, nebo **funkci motivační**.⁴⁸

Aby byl trest účinný a plnil svou funkci, je třeba, aby byl individualizován, a to především u kriminálních recidivistů, neboť co je pro jednoho trestem, nemusí být trestem pro druhého.

---

⁴⁵ Tamtéž str. 296.

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.08.2018, sp.zn. 11 Tdo 95/2018

⁴⁷ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ S. *Kapitoly peneologie I.* Hradec Králové. Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové. 2013. str. 41.

⁴⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. 1. díl, Úvod do teorie trestu a trestání.* 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. str. 18.

3. Ústavněprávní a mezinárodněprávní ochrana lidských práv a svobod souvisejících s trestem odnětí svobody

Lidská práva a svobody jsou multidimenzionální fenomén, který se vyvíjel už v dávné historii, přičemž na našem území je institut lidských práv a svobod v podobě, v jaké ho známe dnes, jeho právní zakotvení, ale zejména jeho dodržování a respektování, spojován především se vznikem České republiky, resp. přijetím Ústavy spolu s Listinou základních práv a svobod (dále jen „LZPS“).⁴⁹ Ochrana lidských práv a svobod dnes tvoří základní kámen právních řádů u všech moderních demokratických států, přičemž zpravidla jsou jednotlivá práva a svobody zakotveny v předpisech nejvyšší právní síly. Tento rok můžeme oslavovat 25. výročí vzniku samostatné České republiky, v níž se, oproti předchozímu politickému režimu, již čtvrt století můžeme svobodně vyjadřovat, svobodně volit nebo se shromažďovat, máme právo na důstojné zacházení, právo vlastnit, právo na život, osobní svobodu, svobodu pohybu aj. Toto je důležité, aby si společnost uvědomovala a snažila se udržovat a stále rozvíjet trend v posilování těchto hodnot, neboť v mnoha státech světa dosud dochází k porušování základních práv a svobod osob, a to zejména, nikoli však výhradně, v důsledku ozbrojených konfliktů. Osvěta ochrany lidských práv a svobod je ale důležitá i v naší zemi, neboť i v našem státě dochází například ke každodenní diskriminaci ať už z důvodu rasy, pohlaví či věku; domácímu násilí; šikaně na školách nebo, ve spojení s tématem mé diplomové práce, k nezákonným postupům ze strany orgánů činných v trestním řízení či k šikanóznímu chování ve věznicích.

Základní práva a svobody jsou velmi obecně a široce formulované definice, jež jsou pro všechny závazné a přímo aplikovatelné. Definice lidských práv a svobod není v našem pozitivním právu konkrétně vyjádřena, proto musíme vycházet z právní nauky. Jednu z definic uvádí J. Blahož: „*Pro právní vědu jsou lidskými právy obecně závazná pravidla chování jednotlivců, právnických osob, občanů státu zaručovaná a sankcionovaná státní mocí směřující k uskutečňování a reprodukci zvláště významných kvalit lidského života, které určují podstatu dané společnosti a státu.*“⁵⁰ Konkretizaci obsahu jednotlivých lidských práv a svobod

⁴⁹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ BLAHOŽ, J. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha: Nakladatelství ASPI, 2005. str. 34.

můžeme mimo právní nauku nalézt také v mezinárodních právních aktech nebo v judikatuře Ústavního soudu ČR či Evropského soudu pro lidská práva.

3.1. Ústavněprávní základ trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody, jakožto u nás nejprísnejší trest a zároveň nejvýznamnější intervence do zaručených lidských práv a svobod se opírá o pravidla, principy a zásady uvedené v předpisech nejvyšší právní síly, a to v Ústavě a LZPS. Článek 5 a 112 Ústavy zařazuje LZPS do ústavního pořádku České republiky, i přes to, že byla ve Sbírce zákonů vyhlášena jako usnesení č. 2/1993 Sb.

Atributy lidských práv a svobod dle článku 1 LZPS jsou:

- **nezadatelnost** – dle A. Gerlocha základní lidská práva a svobody stát nevytváří, ten je pouze v pozitivním právu uznává.⁵¹ Jiný výklad pak podává Filip, dle něhož základní lidská práva a svobody „*nikdo nemůže nikomu jinému zadat, postoupit, dát do zástavy a nikdo je nemůže pominout*,“⁵²
- **nezcizitelnost** – nemůžeme se jich vzdát nebo je přenést na jiného,⁵³
- **nepromlčitelnost** – bez ohledu na čas a uplatnění, se jich vždy můžeme dovolávat,
- **nezrušitelnost** – stát základní lidská práva a svobody může v pozitivním právu uznat, nemůže je však prohlásit za neplatná nebo je zrušit.⁵⁴

Článek 4 odst. 2 LZPS stanoví, že zákonem mohou být upraveny meze základních práv a svobod. Z toho vyplývá, že lidská práva a svobody jsou (až na výjimky⁵⁵) omezitelná, avšak jen na základě zákona, za podmínek stanovených LZPS a v souvislosti s jejich omezením musí být vždy šetřeno jejich podstaty a smyslu.⁵⁶

Jako nejjobecnější základ úpravy trestu odnětí svobody můžeme považovat čl. 2 odst. 4 Ústavy a jeho shodné znění v LZPS v čl. 2 odst. 3: „*Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.*“

⁵¹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. str. 202.

⁵² FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. str. 49.

⁵³ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. str. 202.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ V odborné literatuře se setkáme s pojmem absolutně neomezitelná lidská práva, kterými se myslí např. svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, zákaz mučení aj. Tyto práva jsou zcela chráněna a nelze je omezit, a to ani předpisy nejvyšší právní síly.

KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. str. 961.

⁵⁶ Čl. 4 odst. 4 LZPS.

Z tohoto článku vyvozujeme zásadu legální licence. Dále čl. 4 Ústavy „*Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci*“ ve spojitosti s čl. 36 LZPS jež v odst. 1 stanoví, že se každý může domáhat svých práv u soudu nebo dále v odst. 3 zakotvuje právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné správy. Konkrétnější v oblasti trestu odnětí svobody je pak článek 8 LZPS v odst. 1: „*Osobní svoboda je zaručena*“⁵⁷ a v odst. 2, jež k tomuto stanoví výjimky: „*Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.*“ Tento článek upravuje v následujících odstavcích i institut vazby, který je neodmyslitelně spjat s trestním řízením, které může vyústit až k trestu odnětí svobody. To, že je trest odnětí svobody u nás považován za trest nejpřísnější můžeme odvozovat mimo jiné z čl. 6 odst. 3 LZPS, který zakazuje trest smrti. Jaké jednání je trestné a jaký trest a jinou újmu za něj lze uložit stanoví pouze zákon,⁵⁸ k tomuto nám slouží zásady *nulla poena sine lege* a *nullum crimen sine lege*.⁵⁹ Soud je jediný kompetentní v rozhodování o vině a trestu.⁶⁰ V souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody je třeba zmínit článek 7 odst. 2 LZPS: „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“ Tato zásada je výsledkem postupného procesu humanismu trestání, jež procházel dlouholetým vývojem, jak již bylo popsáno v kapitole 1. S tímto souvisí i zákaz nucených služeb a prací, přičemž tato zásada se nevztahuje na práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody.⁶¹ Trest odnětí svobody především omezuje právo pohybu, což je společně s právem pobytu zaručeno v čl. 14 odst. 1 LZPS. Odstavec 3 zmíněného článku nám však stanoví výjimku, kdy v případě potřeby bezpečnosti státu, udržení veřejného pořádku, ochrany zdraví nebo ochrany práv a svod druhých je možno tyto práva na základě zákona omezit.

V Ústavě i v LZPS bychom našli i další práva a svobody, např. procesní povahy, jež mají spojitost s trestem odnětí svobody. Například právo na spravedlivý proces, zásadu *ne bis in idem* aj. Je třeba podotknout, že konkrétní úprava trestu odnětí svobody a jeho výkonu je přenechána trestněprávním předpisům, které nesmí

---

⁵⁷ Svoboda a důstojnost jsou základní ideje České republiky, což můžeme vyvodit z preambule Ústavy.

⁵⁸ Čl. 39 LZPS.

⁵⁹ Žádný trest bez zákona a není trestného činu bez zákona.

⁶⁰ Čl. 40 LZPS.

⁶¹ Čl. 9 odst. 1 LZPS a Čl. 9 odst. 2, písm. a) LZPS.

být v rozporu s Ústavou a LZPS, ani s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána.

3.2. Mezinárodněprávní úprava trestu odnětí svobody v rámci OSN

Česká republika je vázána vyhlášenými mezinárodními smlouvami, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas.⁶² Znění tohoto článku Ústavy bylo upraveno tzv. Euronovelou Ústavy, a to ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.6.2002. Původní znění Ústavy se zmiňovalo pouze o mezinárodních smlouvách o lidských právech a základních svobodách.⁶³ Aplikaci přednost před zákonem zůstala nezměněna. V této podkapitole zmíním některé důležité mezinárodní předpisy, které jsme povinni dodržovat a respektovat při ukládání a výkonu trestu odnětí svobody. Naše LZPS je inspirovaná zahraniční úpravou, proto se v mnoha znacích shoduje. Rozdíl v obsahu některých mezinárodních úmluv spočívá v tom, že naše LZPS ani Ústava neobsahuje základní obecná pravidla či požadavky na zacházení s vězni při jejich resocializaci ve výkonu trestu, jako nalezneme v některých úmluvách či paktech,⁶⁴ o kterých se budu zmiňovat dále.

3.2.1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Tento Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, jenž vznikl na půdě OSN, a který vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 (dále jen „*Mezinárodní pakt*“)⁶⁵ byl na našem území po jeho ratifikaci v roce 1975 vyhlášen ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky pod č. 120/1976 Sb. Česká republika jej převzala stejně jako Evropskou úmluvu o lidských právech. Kontrolou naplňování cílů a idejí Mezinárodního paktu je pověřen Výbor Spojených národů pro lidská práva.

---

⁶² Čl. 10 Ústavy

⁶³ Původní znění Ústavy [online]. [cit. 24.1.2019]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sb0001-1993.pdf.

⁶⁴ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Masarykova univerzita, Brno, 2002. str. 85.

⁶⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 23. března 1966, zveřejněn ve Sbírce zákonů pod č. 120/176 Sb. [online]. [cit. 25.1.2019]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf.

Mezinárodní pakt garantuje např.:

- v čl. 7 - zákaz mučení, krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu
- v čl. 8 – zákaz nucených nebo povinných prací, přičemž tomu nebrání vykonávání těžké práce v zemích, kde je možno uvalit trest vězení s těžkou prací. Termín "nucená nebo povinná práce" nezahrnuje mimo jiné jakoukoli práci nebo službu, která se normálně vyžadují od osoby, která je ve vazbě nebo která je podmíněně propuštěna z vazby.

Pro účely této práce je však nejdůležitější čl. 10, který garantuje v odst. 1: se všemi osobami zbavenými osobní svobody se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti. Dále pak v odst. 2 vyjadřuje požadavky na základní diferenciaci vězňů a obviněných, a to tak, že obviněné osoby jsou s výjimkou mimořádných okolností odděleny od osob odsouzených a zachází se s nimi úměrně ke skutečnosti, že o jejich vině dosud nebylo rozhodnuto. Jako další podmínku stanovuje, že: obviněné mladistvé osoby jsou odděleny od dospělých a jsou co možná nejrychleji postaveny před soud. Třetí odstavce pak obsahuje výše zmíněné základní požadavky penitenciární péče: vězeňský řád zajistí takové zacházení s vězni, jehož hlavním cílem je jejich převýchova a náprava. Mladiství mají být odděleni od dospělých, s tím, že zacházet se s nimi musí s ohledem na jejich věk a právní postavení. Tyto požadavky jsou v našem vnitrostátním právu zakotvené pouze na úrovni trestních zákonů. K Mezinárodnímu paktu byly přijaty 2 opční protokoly, když první z nich upravuje Výbor pro lidská práva a druhý z nich stanovil zákaz trestu smrti (v České republice zrušen již v roce 1990, a to novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb.).

3.2.2. Úmluva o právech dítěte

*„Dětská práva se vztahují na všechny bez ohledu na to, kde žijí a odkud pochází.“*⁶⁶ Úmluva o právech dítěte z roku 1989, která je stejně jako Mezinárodní pakt výsledkem práce OSN, vstoupila v platnost pro Českou a Slovenskou Federativní republiku dne 6.2.1991, a to vyhlášením sdělení č. 4/1991 Sb.).⁶⁷ Kontrolou dodržování Úmluvy o právech dítěte je pověřen Výbor Organizace

⁶⁶ UNICEF, *Úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 1.2.2019]. Dostupné z: <<https://www.unicef.cz/aktu-alne/82292-umluva-o-pravech-ditete>>.

⁶⁷ Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Spojených národů pro práva dítěte, který pro tyto účely vydává nezávazné směrnice. Dítětem je dle čl. 1 Úmluvy o právech dítěte myšlena každá lidská bytost mladší 18 let (pokud nedošlo dle platné právní úpravy jednotlivých států k nabytí zletilosti dříve). Čl. 37 stanoví mimo jiné že, dítěti nelze uložit trest smrti ani trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu, dále pak v odst. 2 říká, že „s každým dítětem zbaveným svobody má být zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku.“ Pokud to není v zájmu dítěte, předpokládá se jejich oddělení od dospělých a až na výjimky závažných okolností musí mít možnost písemného a přímého styku se svojí rodinou. Dítě má dle této úmluvy právo na zacházení, které rozvíjí jeho smysl pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na jeho věk, napomáhá jeho znovuzачlenění a zapojení do prospěšného působení ve společnosti.⁶⁸ V odstavci 2 čl. 40 jsou pak demonstrativně uvedena opatření, které by měly smluvní zajistit, přičemž se opět nezapomíná na penitenciární péči (pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru, konzultativní služby; zavedení zkušební lhůty, náhradní péče; programy vzdělávání a přípravy zabezpečení takového zacházení s dětmi.⁶⁹

3.2.3. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Úmluva proti mučení“) byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1984. přičemž pro Československou socialistickou republiku vstoupila v platnost roku 1988⁷⁰. Úmluva proti mučení je jeden z mála lidskoprávních dokumentů, který specifikuje, a to hned v čl. 1 bodu 1, pojem mučení:⁷¹ „jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající

⁶⁸ Čl. 40 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

⁶⁹ Čl. 40 odst. 4 Úmluvy o právech dítěte.

⁷⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 143/1988 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

⁷¹ Definici pojmu mučení obsahuje dále např. Meziamerická úmluva o předcházení mučení a jeho trestání.

z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Toto vymezení nezahrnuje bolest nebo utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto sankcí neoddělitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou.“ Jako kontrolní orgán je na základě dle II. části zřízení Výbor proti mučení, který hodnotí úroveň implementace a plnění závazků jednotlivých smluvních států dle Úmluvy proti mučení. Dle čl. 19 mají smluvní státy povinnost každé čtyři roky předkládat doplňující zprávy o jakýchkoli nově přijatých opatřeních. Poslední zprávu za období 2009-2015 schválila vláda usnesením ze dne 23. května 2016 č. 465, přičemž v květnu 2018 proběhlo, pro účely přezkumu této zprávy, zasedání Výboru proti mučení se zástupci České republiky včetně veřejné ochránčyně práv Mgr. Anny Šabatové, PhD.⁷² Výsledkem byly Závěrečné připomínky k šesté periodické zprávě České republiky.⁷³ Výbor proti mučení v této zprávě doporučuje mimo jiné zrušit povinnost odsouzených částečně hradit poplatky spojené s jejich uvězněním.⁷⁴

3.3. Mezinárodněprávní úprava tresu odnětí svobody v rámci Evropy

3.3.1. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Tzv. Evropská úmluva o lidských právech z roku 1950 (dále jen „*Evropská úmluva o lidských právech*“)⁷⁵ je na našem území platná od 19.3.1992, kdy byla přijata za doby tehdejší České a Slovenské Federativní republiky a publikována ve Sbírce zákonů jako sdělení č. 209/1992 Sb. „*Česká republika je jí vázána od 1.1.1993 na základě jejího prohlášení, že se cítí být vázána Úmluvou a jejími protokoly od 1.1.1993 a na základě rozhodnutí Výboru ministrů Rady Evropy z 30.6.1993, že Česká republika se považuje za stranu Úmluvy s účinností od 1.1.1993.*“⁷⁶ Článek 53 lze interpretovat tak, že Evropská úmluva o lidských právech ukládá smluvním státům povinnost garantovat svým občanům minimální

---

⁷² OSN Výbor proti mučení adresoval České republice nová doporučení. [online]. [cit. 24.1.2019]. Dostupné z: <<https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/aktuality-z-detenci/aktuality-z-detenci-2018/osn-vybor-proti-muceni-adresoval-ceske-republice-nova-doporuceni/>>.

⁷³ Z originálu: „*Concluding observations on the sixth periodic report of Czechia*“. [online]. [cit. 27.02.2019]. Dostupné z: <https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/SharedDocuments/CZE/CAT_C_CZ_E_CO_6_31240_E.pdf>.

⁷⁴ Tamtéž v odst. 19, písm. d).

⁷⁵ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8. [online]. [cit. 24.1.2019]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>>.

⁷⁶ REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství orac, s.r.o., 2002. str. 12.

standard práv, přičemž mají volnost v jakémkoli rozšíření obsahu těchto práv a svobod. Evropská úmluva o lidských právech neobsahuje jiná významná ustanovení, která se vztahují k trestu odnětí svobody, jež by neobsahovala naše LZPS. K zajištění plnění závazků smluvních států byl zřízen Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), jehož úkoly jsou např. autoritativní výklad pojmů Evropské úmluvy o lidských právech a jejích protokolů⁷⁷. Strany sporu jsou autoritativními rozhodnutími vázány, tj. působí inter partes. Účel a cíle Evropské Úmluvy o lidských právech byly několikrát judikovány, kdy jako jeden z příkladů je možno uvést rozsudek ESLP ve věci Airey proti Irsku ze dne 9. 10. 1979, stížnost č. 6289/73, bod 24 „*Úmluva má za cíl chránit práva ne teoretická nebo iluzorní, ale konkrétní a efektivní*“.

3.3.2. Evropská vězeňská pravidla

Pro mou diplomovou práci, jejíž hlavním tématem je trest odnětí svobody, jsou Evropská vězeňská pravidla (dále jen „EVP“), jakožto soubor obecných doporučení, principů a postupů při zacházení s vězni, jeden z nejdůležitějších dokumentů. Jak jsem již zmínila v kapitole 1, EVP byly vyhlášeny Radou Evropy v roce 1973. V roce 1987 byly přepracovány k obrazu aktuálních trendů vězeňství, přičemž v roce 2006 prošly další revizí a v tomto znění již zůstaly. Jedná se o výsledek mezinárodní spolupráce v oblasti peneologie, kdy výsledkem bylo stanovení určitého standardu vězeňství. I když mají EVP formu doporučení Výboru ministrů Rady Evropy bez stanovení sankcí za jejich porušení, mají velký vliv při vytváření vnitrostátních předpisů upravujících výkon vazby a trestu odnětí svobody. Velkou roli zde hraje Evropský soud pro lidská práva, který při své rozhodovací praxi EVP reflektuje. Pro svou povahu a postavení tak EVP zařazujeme do „soft law“⁷⁸.

*„V evropských vězeňských pravidlech se klade důraz na zachování důstojnosti člověka, na závazek vězeňských správ jednat lidsky a prospěšně, na význam role personálu a na účinné moderní pojetí řízení. Tato pravidla mají sloužit jako návod, povzbuzení a směrnice těm, kteří jsou činní na všech úrovních vězeňské správy.“*⁷⁹ EVP stanovují minimální standardy prakticky ve všech oblastech

⁷⁷ Čl. 32 Evropské úmluvy o lidských právech

⁷⁸ Soft law je teoretický pojem, který se v dnešní době užívá pro různé dokumenty a normy, které nejsou právně závazné a vynutitelné, avšak jejich aplikace vytváří právní jistotu, legitimní důvěru a očekávání.

⁷⁹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 54.

běžného života obviněných a odsouzených osob, upravují např. vzdělávání, hygienické podmínky, kontakt se světem mimo zdi věznic, stravování, cvičení, požadavky na vězeňský personál aj. Z důvodu rozsahu této práce nebudu v této kapitole uvádět konkrétní příklady práv vězňů podle EVP, neboť se jim budu věnovat v kapitole 5, kde zmiňuji několik příkladů, kdy naše pozitivní úprava nesplňuje nebo dokonce i odporuje požadavkům EVP. Je třeba zmínit, že ještě před vyhlášením EVP se chopila iniciativy v oblasti rozvoje vězeňství OSN, když výsledkem její činnosti bylo schválení Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni v roce 1957. EVP jsou tzv. přepracovanou evropskou verzí Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni.⁸⁰

---

⁸⁰ HORÁK. S. *IKS-ZÁKLADY PENOLOGIE*. [online]. [cit. 03.02.2019]. Dostupné z: <http://iks.upol.cz/wp-content/uploads/2014/02/Horak_Zaklady_penologie.pdf>.

4. Nepodmíněný trest odnětí svobody a jeho alternativa

V následující podkapitole se budu věnovat domácímu vězení, jakožto alternativě k uložení nepodmíněného TOS. Alternativních trestů zná náš TZ samozřejmě více, a to např. soudci často ukládané obecně prospěšné práce, nebo peněžitý trest, který je u nás ve srovnání s jinými evropskými státy ukládán velmi zřídka, aj.⁸¹ Pro účely mé diplomové práce se však budu zabývat pouze trestu domácího vězení, který se v problematice omezení lidských práv a svobod nejvíce blíží trestu odnětí svobody.

4.1. Domácí vězení jako alternativa k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici

Alternativou případného kratšího TOS může být uložení trestu domácího vězení, a to až na 2 léta. Domácí vězení (z angl. house arrest nebo home confinement) považujeme za jeden z nejstarších druhů trestů, přičemž v moderním pojetí, tak jak ho známe dnes, se začal využívat v USA až v 80. letech 20. století. Do naší trestní úpravy byl však zařazen až s rekodifikací TZ, tj. od 1.1.2010, a to jako hlavní alternativa nepodmíněného TOS a s ohledem na jeho zařazení ve výčtu trestů je považován za druhý nejpřísnější trest⁸². Není to však poprvé, kdy se u nás tato sankce objevila v trestních předpisech, obsahoval ho totiž už, v 1. kapitole zmíněný, zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, konkrétně v § 262: „*Kromě toho může se místo vězení prvního stupně uložit vězení domácí, když trestanec jest člověkem bezúhonné pověsti a když by vzdálen jsa od svého příbytku, nemohl si hleděti svého úřadu, svého obchodu, nebo svého výdělku.*“⁸³ Zrušen byl pak na skoro 60 let trestním zákonem z roku 1950. Alternativní tresty vychází z tzv. restorativní justice,⁸⁴ která je hlavním představitelem trendu v omezování ukládání TOS a jeho nahrazením alternativními tresty nespojenými s odnětím svobody.⁸⁵

---

⁸¹ Viz příloha č. 1.

⁸² RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ S., *Kapitoly peneologie II*. Hradec Králové. Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové. 2014. str. 151.

⁸³ Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 05.03.2019].

⁸⁴ Restorativní justice má za cíl znovuoobnovení (nápravu narušeného sociálního vztahu mezi pachatelem a poškozeným, přičemž je kladen důraz na nahrazení způsobené škody obětím trestných činů, s ohledem na to, by měl soud zvolit nejvhodnější druh trestu. Opakem k tomu je pak zájem na potrestání pachatele, tzv. „restorativní justice“: Raszková, T., Hoferková S. *Kapitoly peneologie I*. Hradec Králové. Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové. 2013. str. 41.

⁸⁵ KALVODOVÁ, V. *Doporučená evropská pravidla v ob-lasti společenských sankcí a opatření - významné východisko pro vnitřní legislativu členských států Rady Evropy v oblasti alternativních sankcí*. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 1995. [cit. 03.03.2019]. str. 55. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/9438>>.

Uložení domácího vězení představuje pro pachatele, ale i pro společnost mnoho výhod. V případě domácího vězení nedochází k narušování osobnosti pachatele, jako je tomu ve vězeňském prostředí, které má za následek namísto požadované resocializace často spíše desocializační účinek, neboť dochází k tzv. prizonizaci, tj. adaptaci na život ve vězeňském prostředí.⁸⁶ Dále hodnotím velmi kladně to, že u pachatele trestného činu nedojde k přerušení pracovních vazeb. Když vezmu v potaz jeden z hlavních cílů trestní politiky, a to konkrétně odškodnění oběti trestného činu, je více než jasné, že tomuto požadavku může pachatel dostát na svobodě mnohem snadněji a ve větší míře než z vězení. Jako další pozitivum vidím v uchování rodinných a sociálních vazeb, které napomáhají rychlejší reintegraci do běžného života ve společnosti. V případě trestu domácího vězení nedochází oproti TOS k narušení majetkových poměrů rodiny pachatele trestného činu. Uvěznění pachatele ve věznicí může totiž fatálním způsobem narušit finanční situaci jeho blízkých. Často se ve spojení s domácím vězením hovoří o tom, že je ekonomicky výhodnější, neboť vězni ve věznicích stojí stát výrazně více peněz. I přes všechna tato pozitiva však není tento druh trestu vhodný pro všechny odsouzené. Soudce musí při svém rozhodování, zvážit všechny okolnosti případu včetně poměrů a osobnosti pachatele.

V TZ najdeme trest domácího vězení v § 60–61. Procesněprávní úpravu najdeme v § 334a - 334h TŘ. Na základě § 334h TŘ byla pak vydána prováděcí vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.⁸⁷ K uložení domácího vězení musí být kumulativním způsobem naplněny následující 3 podmínky.

- 1) Trestný čin musí být přečinem, tj. musí se jednat o nedbalostní trestný čin nebo úmyslný trestný čin, u kterého horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let.⁸⁸
- 2) Existuje předpoklad, vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a osobě a poměrům pachatele, že tato sankce postačí k nápravě, tj. měl by být využíván v těch případech, kde není třeba k účinné ochraně společnosti přistoupit k úplnému omezení na osobní svobodě odsouzeného.⁸⁹

---

⁸⁶ NETÍK, K., NETÍKOVÁ D., *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha. Univerzita Karlova. Karolinum. 1994. str. 27.

⁸⁷ Jako další související předpisy lze uvést vyhlášku č. 457/2009 Sb. a vyhlášku č. 458/2009 Sb.

⁸⁸ § 14 odst. 2 TZ.

⁸⁹ ŠÁMAL, P. *Komentář k trestnímu zákoníku- 1. díl*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. str. 818.

- 3) Poslední podmínkou je pak písemný slib pachatele, že se bude dle soudně stanovených pravidel zdržovat na určené adrese a při případné kontrole poskytne potřebnou součinnost.⁹⁰ Z tohoto vyplývá, že s tím pachatel musí souhlasit. Tato podmínka je dle mého názoru velmi důležitá z pohledu dodržování zaručených lidských práv a svobod, neboť tímto trestem nedochází pouze k narušování osobní svobody ale také k podstatnému narušení soukromí nejen pachatele, ale i osob žijícím s ním v domácnosti.

Kontrola výkonu tohoto trestu spočívá zejména v namátkových kontrolách úředníkem Probační a mediační služby v místě výkonu trestu domácího vězení a v elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu. Při zavádění tohoto druhu trestu do TZ se již předpokládalo se zavedením elektronického monitorovacího systému ve formě elektronických náramků, nikdo však nepředpokládal, že se po dlouhém neúspěšném testování uvedou do provozu až v roce 2018, a to konkrétně 21.09.2018.⁹¹ Zřejmě z tohoto důvodu byly soudy s ukládáním tohoto trestu spíše zdrženlivější, neboť kapacita probačních úředníků je nedostatečná a výkon těchto kontrol je vysoce personálně a časově náročný. V roce 2017 bylo uloženo 1876 trestů domácího vězení, přičemž během ledna až srpna 2018 přibylo dalších 124.⁹² Je otázkou, zda po zprovoznění elektronického systému, budou soudci tento institut aplikovat častěji, a zda napomůže problému s přeplněností našich věznic a stále vysokou recidivou. Odpovědi nám snad přinesou statistiky z následujících let.

V případě, že odsouzený nebude dodržovat podmínky stanovené soudem, nebo se vyhýbá nástupu výkonu trestu může soud rozhodnout o přeměně v trest odnětí svobody, přičemž každý započatý den nevykonaného trestu se počítá za 1 den odnětí svobody.⁹³

---

⁹⁰ § 60 odst. 1 TZ.

⁹¹ Ministerstvo spravedlnosti. [online]. [cit. 03.03.2019]. Dostupné z: <<https://www.justice.cz/web/msp/nej-casteji-kladene-dotazy>>.

⁹² Tamtéž.

⁹³ § 61 TZ.

4.2. Úprava trestu odnětí svobody a jeho výkonu v trestněprávních předpisech

Trest odnětí svobody (dále jen „TOS“) je v našem právním řádu zakotvený v § 52 TZ, jako jeden z taxativně vymezených trestů, který lze pachateli uložit za protiprávní jednání a jehož výkon se, v případě nepodmíněného TOS, provádí zpravidla v tzv. organizačních jednotkách - věznicích. Obecná horní hranice TOS je dvacet let. Odstavec 2 stejného ustanovení rozlišuje trest odnětí svobody na jednotlivé typy:

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody,
- b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

„Nepodmíněný TOS je nutno vždy pokládat za přísnější trest než TOS, jehož výkon byl podmíněně odložen.“⁹⁴

Dále náš TZ specifikuje zvláštní podtyp nepodmíněného trestu odnětí svobody, přičemž jej klasifikuje jako trest výjimečný⁹⁵, takový trest spočívá v odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nebo v odnětí svobody na doživotí.⁹⁶

TOS bychom mohli klasifikovat následujícími vlastnostmi:

- 1) **univerzálnost** – tento druh trest lze uložit za každý trestný čin uvedený ve zvláštní části trestního zákona,⁹⁷
- 2) **samostatnost** – TOS lze uložit jako samostatný a jediný trest, nebo jej lze uložit spolu s jiným vedlejším trestem,⁹⁸
- 3) **relativní určitost** – TZ stanoví u jednotlivých trestných činů uvedených ve zvláštní části pouze nejvyšší a případně nejnižší hranici TOS, kterou lze za daný čin uložit,
- 4) **trest postihující svobodu odsouzeného** – tresty můžeme mimo jiné dělit podle toho, jaké zájmy odsouzeného jsou postiženy. Dále rozlišujeme tresty

---

⁹⁴ ŠÁMAL, P. *Komentář k trestnímu zákoníku- 1. díl*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. str. 725.

⁹⁵ § 52 odst. 3 TZ

⁹⁶ § 54 odst. 1 TZ

⁹⁷ Jiný názor má např. J. Nezkusil, který ve svém článku tvrdí, že na základě nové filozofie TZ v pojetí ukládání trestu odnětí svobody jako ultima ratio, v souvislosti s požadavky na ukládání alternativních trestů, ztratil tento trest svůj univerzální charakter a stal se pouze jedním z druhů trestů. NEZKUSIL, J. *K problematice alternativ k trestu odnětí svobody*. Trestní právo, č. 7-8/2009, str. 7-18.

⁹⁸ Pozn.: Vedlejšími tresty, které nemohou být uloženy samostatně, ale pouze vedle jiného trestu jsou např. trest ztráty čestných titulů nebo trest ztráty vojenské hodnosti.

majetkové (např. peněžítý trest) a tresty na cti (např. ztráta čestných titulů),⁹⁹

- 5) **trest nejpřísnější** – omezuje nejširší okruh základních práv a svobod (osobní svobodu, právo volební, svobodu sdružování a shromažďování, svoboda podnikání, aj.)¹⁰⁰

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.1 současný TZ již neobsahuje definici účelu trestu, přičemž namísto toho pouze zdůrazňuje obecné zásady při ukládání trestních sankcí, jimiž jsou dle § 36 TZ tresty a ochranná opatření.

Těmito zásadami jsou především:

- **Zásada subsidiarity trestní represe** – zakotvená v § 12 odst. 2 TZ, který hovoří o subsidiárním charakteru trestního práva. V kontextu této práce to znamená, že tresty uvedené v TZ budou uplatněny až pokud nevystačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. *„Trest je ovšem neúčinnějším z těchto prostředků neboť v něm tkví zvláště důtklivá výstraha nejen pro rušitele samého, nýbrž i pro každého jiného, aby se pro příště takového jednání zdržel... To se ale sluší mít vždy na paměti, že trest není jediným prostředkem ochrany právních statků, nýbrž že jsou i jiné mírnější způsoby ochrany, zejména navrácení v předešlý stav (restituce) nebo náhrada škody... Trestní moc státní nemá být přepínána, nýbrž jí užíváno jen potud, pokud toho nutně zapotřebí (ekonomie trestní hrozby). Zejména by nemělo k trestní výhrůžce býti saháno tam, kde lze dostatečné ochrany právního statku, o který jde, dosáhnouti prostředky jinými (subsidiarnost trestní hrozby), nýbrž jen tam, kde hledíc na důležitost právního statku, je třeba jeho zesílené ochrany“¹⁰¹*
- **Zásada zákonnosti** – ta vychází ze zásady nulla poena sine lege¹⁰² a z § 37 odst. 1 TZ, který stanoví, že trestní sankce mohou být ukládány

---

⁹⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část a zvláštní část. I.* vydání. Praha: Leges, 2009. str. 357-359.

¹⁰⁰ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí.* Masarykova univerzita, Brno, 2000. str. 90.

¹⁰¹ MÍŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná.* Praha: Všehrd, 1932, str. 12.

¹⁰² Čl. 39 LZPS

pouze na základě trestního zákona,¹⁰³ tj. soud při svém rozhodování nemůže libovolně rozšiřovat okruh nebo výměru trestních sankcí

- **Zásada humanity** – dle § 37 odst. 2 TZ nesmí být uloženy kruté a nepřiměřené trestní sankce. V druhé větě klade důraz na ochranu lidské důstojnosti, která nesmí být výkonem trestu ponížena. „*Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hodnotu, stojící v základu ústavního pořádku České republiky. Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1).*“¹⁰⁴
- **Zásada přiměřenosti** – ve smyslu § 38 odst. 2 TZ lze uložit za trestný čin pouze takové sankce, které postačí k naplnění účelu trestu, přičemž pokud postačí sankce méně postihující, nesmí být uložena sankce pro pachatele citelnější. Toto ustanovení reflektuje požadavek minimalizace trestní represe. Při výběru druhu a výměry trestní sankce musí soud přihlížet k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele, přičemž u trestu jsou tyto hlediska podrobněji rozvedena v § 39, § 41 a § 42.¹⁰⁵ Výsledkem by měla být proporcionalita mezi zásahem do lidských práv a svobod jedince, který je způsoben uložením trestu a dostatečnou ochranou společnosti.
- **Zásada individualizace trestu** – „*Individualizovaný trest je výsledkem procesu, v němž soud postupuje v souladu se zásadou zákonnosti, tj. podle zákonných pravidel pro ukládání trestu, a zároveň v maximální možné míře zohledňuje konkrétní okolnosti případu.*“¹⁰⁶
- **Zásada ochrany zájmů poškozených osob** – tato zásada vyplývá z § 38 odst. 3, přičemž spočívá v povinnosti soudu přihlédnout k právem chráněným zájmům poškozených osob.

---

¹⁰³ Druhy trestních sankcí jsou i přes snahy kodifikace trestního práva roztrženy ve více právních předpisech, např. v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, nebo dále v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV.ÚS 412/04.

¹⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část a zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. str. 374.

¹⁰⁶ Tamtéž

„Trest odnětí svobody je jedním z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva a s ní spojené funkce represivní i preventivní.“¹⁰⁷ Na ochrannou funkci se často odvolává při své činnosti i Ústavní soud.¹⁰⁸ Nepodmíněný TOS však plní i funkci výchovnou, neboť se předpokládá, že výchovným působením během výkonu trestu se ve věznicích překonají kriminogenní deformace osobnosti pachatele. Někteří autoři však kritizují krátkodobé TOS v souvislosti s tím, že při krátké době trvání výkonu trestu se osobnost pachatele nestihne napravit, ale za to na pachatele stihnou působit vlivy patologického vězeňského prostředí. A dále upozorňují na to, že krátké TOS mají minimální odstrašující účinky, které jsou pro potencionální pachatele přijatelným rizikem.¹⁰⁹

Nepodmíněného TOS je třeba užívat ultima ratio s ohledem na jeho subsidiární povahu, tj. soud by měl ukládat nepodmíněný TOS jen pokud nelze účelu trestu (tj. resocializace pachatele a ochrany společnosti) dosáhnout jiným pro pachatele méně citelným postihem.¹¹⁰ Zásadu subsidiarity konkretizuje § 55 odst. 2 TZ, který stanoví že: „*Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.*“ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „TR“) pak soudu v § 125 odst. 1 v poslední větě ukládá povinnost řádně odůvodnit svou úvahu v případě, že ukládá nepodmíněný TOS podle § 55 odst. 2 TZ. Pro zajímavost lze uvést, že hranice 5 let ve výše uvedeném paragrafu se postupem času stále zvyšuje spolu se snahou o omezení ukládání nepodmíněných TOS. Před novelou č. 330/2011 Sb. hranice činila 3 roky a do 1.1.2002 byla v předchozím trestním zákoníku č. 141/1961 hranice dokonce pouze 1 rok. Přestože je však obecná snaha snižovat počty uložených nepodmíněných TOS, k čemuž mělo také pomoci rozšíření škály alternativních trestů (např. o domácí vězení či zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce), počet vězňů stále roste. Toto tvrzení dokládají statistické ročenky Vězeňské služby ČR, které jsou přílohou mé diplomové práce (konkrétně v příloze č. 2, č. 3 a č. 4). Předseda Nejvyššího soudu Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph. D. v rozhovoru pro Lidové noviny poukazuje na

---

¹⁰⁷ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Masarykova univerzita, Brno, 2002. str. 13.

¹⁰⁸ Např. Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23.02.2012, sp. zn. ÚS 208/12 nebo usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 10.01.2017, sp. zn. ÚS 3333/16.

¹⁰⁹ KARABEC, Z., DIBLÍKOVÁ S., MACHÁČKOVÁ R. *Krátkodobé tresty odnětí svobod. Závěrečná studie z výzkumu*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2000. str. 7.

¹¹⁰ § 38 odst. 2 TZ

problém, že soudy namísto alternativních trestů „nadužívají“ institut podmíněného odsouzení, přičemž s ohledem na osobu pachatele jeho rodinné a majetkové poměry a sociální kontakty se dá předpokládat, že se dopustí další trestné činnosti, což může v praxi znamenat, že mu bude uložen delší trest nepodmíněného trestu odnětí svobody, než kdyby vykonal původní kratší trest.¹¹¹ V příloze č. 4, která je součástí mé diplomové práce, přikládám graf, který odpovídá tvrzení pana profesora Šámala o „nadužívání“ podmíněného odnětí svobody.

Společně s vysokou recidivou v našem státě je i tento problém mimo jiné důvodem k přeplněnosti našich věznic. Dle statistické ročenky Vězeňské služby za rok 2017 byly věznice na území ČR využité na průměrně na 112,67 %.¹¹²

Nepodmíněný TOS představuje velice závažný zásah do lidské integrity, nejen z tohoto důvodu má výkon trestu odnětí svobody vlastní pozitivní úpravu, která odpovídá požadavkům garantovaným Ústavou a LZPS, a to v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZVTOS“). Mimo tento základní předpis můžeme jako právní prameny výkonu trestu TOS považovat TZ (konkrétně § 55 - § 59), jako hmotněprávní úpravu a TŘ (konkrétně § 320 - § 334), jako procesněprávní úpravu.

Dále lze uvést např.:

- zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhlášku č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ŘVTOS“),
- nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhlášku MS č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí

---

¹¹¹ LÉKO, K. *V Česku jsou oproti jiným zemím častější majetkové trestné činy: Rozhovor s předsedou Nejvyššího soudu Pavlem Šámalem.* [online]. Lidové noviny. 2.2.2017. [cit. 03.03.2019]. Dostupné z: <http://ceskapozice.lidovky.cz/v-cesku-jsou-oproti-jinym-zemim-castejsi-majetkove-trestne-ciny-px3-/tema.aspx?c=A170201_152228_pozice-tema_lube>.

¹¹² Viz příloha č. 5.

srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů.

Výše uvedené předpisy nejsou taxativním výčtem, je to jen jakýsi souhrn základních a nejčastějších předpisů, které spojujeme s institutem trestu odnětí svobody. Jako další bych mohla uvést např. zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů nebo zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Všechny tyto předpisy, zejména pak ZVTOS, se samozřejmě postupem času novelizují tak, aby odpovídali, nebo abychom se alespoň přiblížili, požadavkům vyplývajících z mezinárodní spolupráce. Dále je třeba zmínit podzákonnou úpravu do které řadíme jednotlivé vnitřní řady věznic nebo nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky.

4.3. Obecná pravidla výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody

Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, podstatou TOS je především izolace pachatele za účelem ochrany společnosti ve spojitosti s cílem napravení trestané osoby. Účelem výkonu TOS je dle ZVTOS *„prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.“*¹¹³ Neboť jsou vězni heterogenní skupinou osob, výkon trestu se provádí diferencovaně ve věznicích, které jsou děleny na základní 2 typy (tzv. vnější diferenciaci), a které se od sebe odlišují způsobem vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu, a to na věznicí:

- a) s ostrahou
- b) se zvýšenou ostrahou.¹¹⁴

O zařazení do jednoho ze dvou typů věznic rozhodne soud.

ZVTOS v § 8 odst. 2 stanoví, že se zřizuje zvláštní věznice pro mladistvé pachatele. Vnitřní diferenciaci těchto věznic upravuje § 12a ZVTOS, který dělí věznicí

---

¹¹³ § 1 odst. 2 ZVTOS.

¹¹⁴ § 56 odst. 1, písm. a), b) TZ a § 8 odst. 1 ZVTOS.

s ostrahou na jednotlivá oddělení, která se odlišují v rozdílném způsobu střežení a zajišťování bezpečnosti:

- a) s nízkým stupněm zabezpečení,
- b) se středním stupněm zabezpečení,
- c) s vysokým stupněm zabezpečení.

Na rozdíl od zařazení do typu věznice rozhoduje o umístění do jednotlivých oddělení ředitel věznice, do které byla trestaná osoba umístěna, a to na podkladě doporučení odborné komise.¹¹⁵ Ta provádí vyhodnocení míry vnějšího a vnitřního rizika pachatele. „*Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, zejména s ohledem na trestnou činnost, za kterou mu byl uložen trest, délku trestu a formu zavinění a s přihlédnutím k tomu, zda již byl ve výkonu trestu. Vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného, v níž se zohledňují zejména povaha jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestu a hrozba útěku.*“¹¹⁶ Další diferenciaci odsouzených upravuje dále § 7 ZVTOS, který má za cíl eliminovat negativní vlivy, které mohou vyplývat ze společného soužití určitých kategorií osob.¹¹⁷ Dle tohoto ustanovení se **vždy** oddělují muži od žen a dále **zpravidla** odsouzení od mladistvých, recidivisté od „nováčků“, trvale pracovně nezařaditelní, dále s pachatelé s duševními poruchami či s poruchami chování, také se oddělují pachatelé s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí a nakonec i velmi nebezpeční pachatelé. S tímto rozdělením počítá i ŘVTOS.

U odsouzených, kteří jsou na svobodě, se výkon nepodmíněného TOS se nařídí podle pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu prostřednictvím výzvy k nástupu do výkonu trestu.¹¹⁸ Veškerý výkon TOS zajišťuje Vězeňská služba České republiky, která byla zřízena zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*vězeňská služba*“).

---

¹¹⁵ § 12b odst. 2 ZVTOS.

¹¹⁶ § 12a odst. 3 ZVTOS.

¹¹⁷ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2012. str. 21.

¹¹⁸ § 321 odst. 1 TR.

4.4. Ochrana práv odsouzených

Nezávislá vnější kontrola dodržování právních předpisů při výkonu trestu je svěřena krajskému státnímu zastupitelství, a to na základě § 78 ZVTOS ve spojení s § 4 odst. 1, písm. b) zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Při výkonu dozoru postupuje státní zástupce z úřední povinnosti, a to prostřednictvím místních šetření a prověrek. Jednotlivá oprávnění státního zástupce při jeho výkonu dozoru taxativně stanovuje § 78 odst. 2 ZVTOS. Podrobněji pak výkon dozoru upravuje pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zástupce č. 10/2012, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda. Vězeňská služba je povinna provádět příkazy uložené státním zástupcem, a to bez odkladu.¹¹⁹

Mimo státní zastupitelství vykonává dohled nad věznicemi i veřejný ochránce práv, jenž provádí systematické kontroly věznic, na základě kterých, je oprávněn udělat závěrečný výstup, který slouží jako doporučení k nápravě zjištěných nedostatků. Veřejný ochránce práv je také oprávněn prošetřovat stížnosti jednotlivých vězňů a k tomuto požadovat vysvětlení, informace či provádět důkazy. Šetření ve věznicích k posouzení dodržování mezinárodních požadavků humánního zacházení s vězni a k posouzení implementace doporučení z jejich předchozích návštěv provádí i Výbor pro mučení, který navštívil naše věznice naposledy v říjnu 2018.

Záruku ochrany práv vězňů obsahuje i samotný ZVTOS, který jim v § 26 dává možnost k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich vyřízení. K tomuto pak § 34 odst. 1 ŘVTOS vymezuje konkrétněji, že odsouzení mohou své stížnosti a žádosti adresovat státním orgánům České republiky, tak mezinárodním orgánům a organizacím, které jsou na celosvětové i evropské úrovni považovány za součást procesu získávání a prošetřování informací o porušování lidských práv.

Těmito organizacemi jsou např.:

- Výbor pro lidská práva,
- Komise pro lidská práva OSN,
- Výbor proti mučení,
- Evropský soud pro lidská práva,

---

¹¹⁹ § 78 odst. 3 ZVTOS.

- Mezinárodní federace pro lidská práva, atd.¹²⁰

Dále se s institutem stížnost setkáme ve smyslu opravného prostředku, který lze využít v zákonem stanovených případech u některých rozhodnutí Vězeňské služby (např. dle § 52 ZVTOS – stížnost proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu). Podle § 76 odst. 5 ZVTOS je proti rozhodnutí Vězeňské služby přípustná žaloba, kterou je možno nechat takové rozhodnutí soudně přezkoumat.¹²¹

Vězni se mohou k ochraně svých práv obrátit se svou stížností i na ESLP. Podmínkou je že stěžovatel vyčerpal všechny dostupné opravné prostředky podle vnitrostátního práva a dodržel lhůtu k podání stížnosti, která činí šest měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí v daném státě.¹²² V oblasti vězeňství bývají stížnosti vězňů často směřovány na porušení článku 3 Evropské úmluvy o lidských právech – zákazu mučení, který garantuje, že nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu. ESLP posuzuje podmínky, za jakých je vykonávám TOS souhrnně a zohledňuje jejich celkový účinek na odsouzeného, který v těchto podmínkách musí žít.¹²³ K tomuto článku se vyjádřil ESLP mimo jiné i v rozsudku Kudła v. Polsko z 26. října 2000, podle něhož článek 3 vyžaduje, „*aby státy zajistily jednotlivcům drženým v těchto zařízeních podmínky, které budou respektovat lidskou důstojnost, a nebudou jim působit utrpení takové intenzity, aby přesahovalo hranici slučitelnou s výkonem vazby či trestu odnětí svobody, a to s ohledem na zdraví a dobrou kondici vězně.*“¹²⁴ Z toho můžeme také vyvodit, že ne všechny nedostatky, které kontrolní orgány zjistí jsou ihned porušením Evropské Úmluvy. Tyto nedostatky by totiž museli v souhrnu dosahovat určité intenzity, aby ESLP mohl určit, že trest je nelidský nebo ponižující ve smyslu čl. 3.

¹²⁰ § 34 odst. 2 ŘVTOS.

¹²¹ Toto ustanovení odpovídá principu podle čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech – právo na spravedlivý proces včetně čl. 13 – právo na účinné opravné prostředky. Dále pak odpovídá čl. 36 LZPS a čl. 4 Ústavy.

¹²² Čl. 35 Evropské úmluvy o lidských právech.

¹²³ HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. 2. doplněné vydání. Česká advokátní komora. Zvláštní číslo Bulletinu advokacie – prosinec 2004, [online]. str. 31. [cit. 08.03.2019]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/files/170/BA_04_Z2.pdf>.

¹²⁴ Tamtéž.

5. Práva a povinnosti vězňů

Jak bylo již řečeno v předchozích kapitolách, uložením nepodmíněného TOS dochází u odsouzeného k omezení jeho ústavně garantovaných základních práv a svobod. Mimo tato omezení jsou však odsouzení povinni dodržovat určité povinnosti a přizpůsobit se předem stanovenému vězeňskému režimu. Děje se tak zejména podle obecných pravidel ZVTOS, která jsou zevrubně popsána v ŘVTOS, a dále pak podle jednotlivých vnitřních řádů věznic, které upravují konkrétní postupy při realizaci těchto práv a povinností. Omezení a zbavení některých práv a svobod je konkrétně vyjádřeno v § 27 ZVTOS, jenž obecně stanovuje povinnost odsouzeného podrobit se omezením některých práv a svobod, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem výkonu trestu nebo která naopak kvůli výkonu trestu nemohou být vykonána. V odst. 2 jsou pak vymezena jednotlivá práva, která jsou omezena a to: nedotknutelnost osoby a jejího soukromí (spočívá především v povinnosti odsouzeného podrobit se osobní prohlídce, lékařské prohlídce, prohlídce osobních věcí aj.), dále svobodu pohybu a pobytu (vězni vykonávají trest v prostorách určených pro výkon trestu), zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv a právo svobodné volby povolání. Odstavec 3 stejného ustanovení pak rozvádí práva, které vězňům nepřísluší. Logicky z podstaty trestu uvěznění půjde o práva shromažďovat se v různých spolcích, sdruženích aj. Odsouzení nemohou ani zakládat politické strany, vykonávat volené a jiné veřejné funkce nebo třeba podnikat.

Jak jsem již uvedla v předchozích kapitolách, právní statut vězňů je ošetřen vícero právními předpisy, které jim zajišťují ať již omezená nebo neomezená práva pro jejich důstojný výkon trestu, a to např. práva sociální, právo na kontakt s rodinou, právo na zdravotní péči, právo na korespondenci, aj.

Hned v úvodních paragrafech části týkající se práv odsouzených najdeme v § 15 garanci rovnosti práv odsouzených, což představuje předpoklad, že vězni mohou očekávat stejné podmínky, stejný rozsah práv, pokud je např. přeřadí do jiné věznice, ale v rámci stejného typu a oddělení. Vězeňská služba by měla vždy při aplikaci zákonných ustanovení o omezení některých práv brát v potaz článek 4 odst. 4 LZPS, tj. že musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu, přičemž tato omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

V následujících podkapitolách se budu věnovat podrobněji některým jednotlivým právům, které stanovuje ZVTOS.

5.1. Stravování vězňů

Věznice zajišťují stravování jednotně pro všechny odsouzené neohledně na zařazení do jednotlivých oddělení. Způsob podávání, kvalita, a především rozmanitost se však v jednotlivých věznicích liší. Ve smyslu § 16 odst. 1 ZVTOS má být poskytnuta pravidelná strava za podmínek a v hodnotách odpovídajících požadavku udržení zdraví, přičemž má být přihlíženo i k věku, zdravotnímu stavu a obtížnosti vykonávané práce. Strava by tak měla být kaloricky vyvážená s ohledem na režim každého vězně. V druhé větě stejného ustanovení se stanoví, že pokud odsouzení z důvodů náboženských, kulturních, nebo jiných přesvědčení nebo založení (vegetariáni, vegani, košer strava aj.) nechtějí akceptovat obvyklý stravovací režim, mělo by se k tomu přihlížet. Vězni mají také možnost si pořizovat na vlastní náklady doplňkovou stravu, ale jen za předpokladu, že to umožňují podmínky ve věznici. Těmito podmínkami se rozumí vybavení kuchyně, kvalifikace personálu, dostupnost surovin, zajištění nezávadnosti stravy.¹²⁵ Vzhledem k tomu, že ne každá věznice je přizpůsobena k tomu, aby mohla respektovat široké spektrum rozličných požadavků na stravování včetně lékařem nařízených diet, může se stát, že odsouzený nebude zařazen do věznice, která je poblíž jeho blízkých osob. Ze zprávy veřejné ochránkyně práv ze systematických návštěv věznic v roce 2016 vyplývá, že z důvodu přeplněnosti věznic dochází ke zkracování práv vězňů, a to konkrétně tím, že mají krátký interval pro konzumaci stravy.¹²⁶ Vězni si také často stěžují na rozmanitost stravy. Tento problém společně s kvalitou a kvantitou stravy souvisí se stravní normou, která v základu (pro nepracující vězně bez speciálních diet) činí pouhých 57 Kč na den, což se rozdělí mezi 3 jídla denně.¹²⁷ Pracující vězni pak dostávají tzv. přídatky. Nad rámec stanovené stravy si mohou vězni nakupovat potraviny v prodejně věznice. ZVTOS stanovuje pro nákup v § 23 odst. 1 minimální limit 1x týdně. ŘVTOS pak mírněji stanovuje v § 31 možnost nákupu zpravidla 2x týdně. Ředitelé věznic pak mohou stanovit maximální peněžní částku na 1 nákup.¹²⁸ Ačkoli legislativní úprava odpovídá požadavkům EVP (body 22.1 – 22.6), je tato úprava velmi obecná a

---

¹²⁵ § 33 odst. 3 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 30/2014, o stravování ve Vězeňské službě České republiky.

¹²⁶ Veřejný ochránce práv. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. 2016. [cit. 10.03.2019]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZ-Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf>.

¹²⁷ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 30/2014, o stravování ve Vězeňské službě České republiky – příloha 3, čl. 1.

¹²⁸ § 23 odst. 3 ZVTOS.

v praxi pak mezinárodní organizace společně s veřejnou ochránkyní práv při kontrolních návštěvách stále nacházejí nedostatky, na kterých je stále třeba pracovat.

5.2. Ubytování vězňů

Podmínky ubytování vězňů jsou podmíněny jak finanční jednotlivých věznic, tak i počtem odsouzených. Komfort a vybavenost se také liší v jednotlivých typech věznic. Základní pravidla a podmínky ubytování odsouzených jsou obsažena v ŘVTOS v § 17. V ZVTOS je pouze upraveno v § 16 odst. 3, že každý odsouzený musí mít své lůžko a uzamykatelnou skříňku k uložení osobních věcí. Největším problémem je v této oblasti dodržování předpokládané ubytovací plochy, která činí dle § 17 odst. 6 ŘVTOS na jednoho odsouzeného při hromadném ubytování 4 m². Cela nebo ložnice pro samostatné ubytování 1 osoby by pak měla mít 6 m². Tyto parametry splňují požadavky Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Evropský výbor“)¹²⁹, na minimální standardy pro ubytovací plochu ve vězeňských zařízeních.¹³⁰ V tomto dokumentu je však i stanoveno, že tato plocha je standardem minimálním, když aktuálním trendem v moderním vězeňství, především v západoevropských zemích, je poskytovat ubytovací plochu větší.¹³¹ V naší právní úpravě však najdeme výjimku z tohoto pravidla, která je často terčem kritiky ze strany mezinárodních organizací a orgánů zabývajících se těmito problémy. Konkrétně v druhé větě § 17 odst. 6 je uvedeno, že: „Umístit odsouzeného do ubytovací místnosti určené pro ubytování více odsouzených, v níž na něho připadne ubytovací plocha menší než 4 m², lze pouze tehdy, jestliže celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu a stupně zabezpečení věznice s ostrahou v rámci republiky překročí kapacitu věznic stanovenou tak, aby na jednoho odsouzeného připadala ubytovací plocha alespoň 4 m²; ubytovací plocha připadající na jednoho odsouzeného však nesmí být menší než 3 m².“ Z důvodů přeplněnosti našich věznic, o které jsem se zmiňovala výše, a kterou dokládám v příloze č. 5, se tak často setkáváme s tím, že tyto předpoklady

---

¹²⁹ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání byl zřízen Evropskou úmluvou o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání v rámci Rady Evropy, a to konkrétně článkem 1.

¹³⁰ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. *Ubytovací plocha připadající na jednoho vězně ve vězeňských zařízeních: Standardy CPT*. Štrasburg. [online]. 2015. [cit. 10.03.2019]. Dostupné z: <<https://rm.coe.int/16808ef5b4>>.

¹³¹ Tamtéž, str. 4.

nejsou a ani nemohou být naplněny. Při ubytování více osob na jedné cele dochází nejen k narušování soukromí vězňů, ale také nelze zajistit vhodné umístění odsouzených do jednotlivých oddělení, založené na hodnocení aktuálního rizika a potřeb jednotlivců, přičemž může docházet i k negativnímu působení některých nebezpečnějších vězňů, kteří mají více narušenou osobnost, na ostatní vězně. Nedostatek osobního prostoru často způsobuje spory mezi vězni, neboť stísněnost prostoru jim způsobuje značné nepohodlí, které může vyvolávat až agresivní chování nebo psychické problémy. ESLP často řeší otázku velikosti ubytovací plochy, když jako jeden ze zásadnějších rozsudků vnímám rozsudek ve věci Muršić proti Chorvatsku ze dne 20.10.2016, kde soud nevyvrací pravidla obsažená ve standardech Evropského výboru, avšak poukazuje na to, že ne vždy je nedodržení 4 m² ubytovací plochy porušením článku 4 Evropské Úmluvy, neboť existuje celá řada dalších aspektů, které je při posuzování podmínek zbavení svobody nutné zohlednit, tj. že soud musí vzít v potaz všechny relevantní okolnosti případu. Dále je v tomto rozsudku judikováno, že do ubytovací plochy se nezapočítává rozloha sociálního zařízení, i když tvoří součást cely. Do plochy se však započítává plocha zastavěná nábytkem. Veřejná ochránkyně práv také konstatovala, že v našich věznicích bývá i 10 a více odsouzených, což neodpovídá EVP ani Standardním minimálním pravidlům pro zacházení s vězni.¹³² Povinně musí být v každé ubytovací místnosti stůl a židle (každý musí mít svou židli).¹³³

5.3. Osobní hygiena

Podle obecné definice § 16 odst. 5 ZVTOS musí být vězňům umožněna denně osmihodinová doba ke spánku, doba potřebná k osobní hygieně a úklidu, stravování, nejméně jednogodinová vycházka a přiměřené osobní volno. Podrobněji pak osobní hygienu opět rozvádí ŘVTOS, a to konkrétně v § 21. K dennímu umývání, možnosti pravidelného holení a možnosti vykonávání běžných hygienických úkonů je věznice povinna vytvořit náležité podmínky.¹³⁴ Zajištění těchto podmínek nečiní větší problémy, častěji se spíše setkáme s kritikou zakotvení pravidel v § 21 odst. 2, a to že koupání (čímž se rozumí sprchování teplou vodou) se zaručuje na minimálně 2x týdně. Např. podle vnitřního řádu věznice

---

¹³² Veřejný ochránce práv. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. 2016. [cit. 10.03.2019]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZ-Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf>. str. 16-18.

¹³³ § 17 odst. 2 ŘVTOS.

¹³⁴ § 21 odst. 1 ŘVTOS.

každou středu a sobotu, pracující pak mají možnost se sprchovat častěji. Pro zajímavost lze uvést, že do 01.03.2015 byl minimální požadavek koupání stanoven na 1x týdně, to se však změnilo vyhláškou č. 19/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Soudy se při posuzování týkajících se četnosti sprchování shodují na tom, že samotné pravidlo sprchování 2x v týdnu není porušením čl. 3 Evropské úmluvy,¹³⁵ když ESLP dospěl k závěru, že špatné zacházení musí dosahovat určitého minimálního stupně závažnosti, aby se na ně vztahoval čl. 3 Evropské Úmluvy.¹³⁶ K prosazení častějšího sprchování se zasadila především naše veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová, která v roce 2014 provedla v českých věznicích šetření hygienických podmínek při nichž upozorňovala, že dle EVP je minimální standard sprchování 2x týdně. Vězni mají dále právo na bezplatné stříhání, a to zpravidla 1x za měsíc. Odsouzeným, kteří nemají své základní hygienické prostředky a mají nízký nebo žádný příjem, za který by si je mohli koupit, poskytne správa věznice základní hygienické potřeby v nutném množství.¹³⁷

5.4. Možnosti komunikace vězňů s vnějším světem

5.4.1. Návštěvy

Jak již jsem zmínila v předchozích kapitolách uvězněním se zpřetrhají u odsouzených sociální vazby, které jsou však velmi důležité při návratu zpět do normálního života. EVP k tomuto v bodě 24.1 zavádí, že *„vězňům musí být dovoleno komunikovat co možná nejčastěji, písemně, telefonicky nebo jinými formami komunikace s jejich rodinami, jinými osobami a zástupci externích organizací, a přijímat návštěvy těchto osob.“* Prakticky ve stejném znění je tento požadavek vyjádřen i ve Standardních minimálních pravidlech pro zacházení s vězni, v bodě 37. Časté návštěvy blízkých osob umožňují vězňům udržet si dobré rodinné vztahy. Dle zahraniční literatury by měli mít vězni také co nejčastější kontakt s běžnými občany, a to např. učiteli, sociální pracovníci apod.¹³⁸ Podle § 19 ZVTOS mají vězni právo návštěv blízkých osob na dobu 3 hodin za měsíc, a to v době stanovené vnitřním řádem věznice a v místech k tomu určených. Z důvodu

¹³⁵ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2018, sp. zn. 30 Cdo 3784/2016.

¹³⁶ Rozsudek ve věci Jirsák proti ČR, ze dne 5. dubna 2012, stížnost č. 8968/08.

¹³⁷ § 21 odst.3 a 4 ŘVTOS.

¹³⁸ COYLE, A. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002. str. 95.

přeplněnosti věznic a malých kapacit návštěvních místností však kromě mimořádných události na povolení ředitele se vnitřní řády neodchylují od zákonné úpravy. Současně mohou odsouzeného navštívit až 4 osoby včetně nezletilých dětí (nezletilí do 15 let jen v doprovodu dospělé osoby). Vnitřní řád však může stanovit vyšší počet osob. Ředitel věznice tak zpravidla povoluje v případě návštěvy vlastních nezletilých dětí. Co se týče intimních návštěv, upravují si to věznice ve vnitřních řádech. Např. ve věznici Plzeň podle čl. 13 odst. 2 se návštěvníci s odsouzeným mohou přivítat a rozloučit běžným společenským způsobem. Intimní kontakt není v průběhu standardních návštěv povolen. V případě, že k tomu jsou dány bezpečnostní důvody, probíhá návštěva v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou.¹³⁹ Veřejný ochránce práv se na základě svých návštěv ve věznicích vyjádřil k nevhodnosti liniového uspořádání návštěvních místností (viz příloha č. 7), neboť narušují soukromí osob, neboť sedí blízko sebe, a navíc se při rozhovoru vyrušují.¹⁴⁰

Atraktivnější pro vězně, avšak ne moc časté jsou pak povolení opuštění věznice za účelem návštěvy. U jiných, než blízkých osob, může být povolena návštěva jen v zájmu nápravy odsouzeného nebo z jiného závažného důvodu¹⁴¹ (podle § 28 odst. 1 se v případě povolení tato doba nezapočítává do doby určené k návštěvám blízkých osob). ŘVTOS pak stanoví v § 26 odst. 1, že se návštěvy konají zpravidla ve dnech pracovního volna nebo pracovního klidu. Některé věznice dávají možnost si stanovenou návštěvní dobu dělit, zatímco v některých věznicích musí vězni vykonat tříhodinovou návštěvu jednorázově nebo naopak si ji musí dělit. Domnívám se, že v případě, že rodinný příslušníci nežijí v blízkosti věznice, může jim toto nařízení jejich návštěvy velmi komplikovat, zejména kvůli větším finančním nákladům a časové náročnosti dojíždění. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ve své zprávě pro vládu ČR o návštěvě našich věznic, kterou vykonal ve dnech 1. až 10. 4. 2014 opakuje doporučení, aby „všichni vězni (odsouzení nebo obvinění) mohli přijímat návštěvy po dobu alespoň jedné hodiny každý týden. Dále by měla být učiněna opatření k zajištění toho, aby bylo všem vězňům zpravidla povoleno

---

¹³⁹ § 19 odst. 6 ZVTOS.

¹⁴⁰ Veřejný ochránce práv. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. 2016. [cit. 11.03.2019]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZ-Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf>. str. 49.

¹⁴¹ § 19 odst. 4 ZVTOS.

*přijímat návštěvy osob jiných než nejbližších příbuzných.*¹⁴² Pravidla ohledně kontaktu s advokátem jsou trochu odlišná, a to tak, že odsouzený má právo na poskytování právní pomoci advokátem, a to prostřednictvím korespondence nebo případně s ním hovořit bez přítomnosti třetí osoby. Toto právo odsouzeného musí být zajištěno nejpozději do 24 hodin od přijetí žádosti.¹⁴³

5.4.2. Korespondence

Ke kontaktu s blízkými slouží také možnost prakticky neomezené korespondence, avšak vězni si ji musí hradit ze svých prostředků. Tato korespondence může podléhat kontrole, naopak u korespondence odsouzeného s právním zástupcem je kontrola nepřípustná. Vězni s nízkými nebo žádnými finančními prostředky jsou tedy i v tomto případě při komunikaci s blízkými značně omezeni. Pokud však odsouzený, který nemá žádné finanční prostředky, bude chtít odeslat dopis státním orgánům nebo mezinárodním organizacím, které jsou příslušné projednávat stížnosti vězňů, odešle jej věznice na své náklady.¹⁴⁴ Tím je zaručena možnost všech vězňů dovolávat se svých práv (viz kapitola Ochrana práv odsouzených). Dle článku 8 bodu 1 Evropské úmluvy má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. V bodě 2 se však uvádí výjimky za kterých státní orgán do těchto práv může zasáhnout, jako např. pokud je to v souladu se zákonem a je to nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

V § 24 ŘVTOS je stanoveno, že vězni mohou odesílat a přijímat korespondenci pouze tzv. klasickou poštou, tj. nelze komunikovat prostřednictvím emailu, různých aplikací na mobilním telefonu aj. K písemnému sdělení je možno přiložit knihy, denní tisk, časopisy a věci potřebné k vedení běžné korespondence, v případě jiných věcí by pak byla zásilka považována za balíček. Podmínky přijetí balíčku jsou specifikovány v § 24 odst. 1 ZVTOS, kdy odsouzený má právo na 1 balíček za půl roku, obsahující potraviny a věci osobní potřeby do celkové váhy 5 kg. Výjimku z tohoto omezení dle § 24 odst. 3 ZVTOS tvoří prádlo, oděv a potřeby k realizaci programu zacházení, pro vzdělávání nebo zájmovou činnost. Touto

---

¹⁴² Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Zpráva pro vládu ČR o návštěvě České republiky, kterou vykonal ve dnech 1. až 10. 4. 2014. [online]. [cit. 12.03.2019]. Dostupné z: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/Disp-layDCTMContent?documentId=090000168069568d>>. str. 48.

¹⁴³ § 26 odst. 3 ZVTOS.

¹⁴⁴ § 17 odst. 2 - 4 ZVTOS.

výjimkou se zákonodárce zřejmě snažil neztěžovat podmínky pro výkon aktivit, které příznivě ovlivňují osobnost pachatele. Tyto balíčky podléhají, stejně jako běžná korespondence, kontrole ze strany Vězeňské služby ČR.¹⁴⁵

Další práva zakotvená v ZVTOS jsou např. právo na uspokojování kulturních potřeb, tj. mít k dispozici knihy, časopisy, denní tisk, možnost půjčovat si a hrát společenské hry. Dále pak ZVTOS myslí i na právo na duchovní a sociální služby.

5.5. Program zacházení

Součástí běžného života vězně jsou různé dobrovolné nebo nedobrovolné činnosti, prostřednictvím kterých by se mělo ideálně dosáhnout výchovné funkce trestu. Vnitřní řád věznice Plzeň definuje v čl. 26 program zacházení jako „*výchovný prostředek vedoucí k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, ke snižování nebezpečí recidivy kriminálního chování a k přípravě na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění.*“¹⁴⁶ Odborní pracovníci během pobytu v nástupních odděleních provádějí jednotlivě s každým odsouzeným pohovor, na základě kterého zpracují komplexní zprávu spolu s návrhem programu zacházení. „*Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení.*“¹⁴⁷ Tento program se zpracovává podle § 40 odst. 2, pouze pro výkon trestu TOS přesahující 3 měsíce.

Věznice na základě svých možností nabídne, na základě zprávy odborného pedagoga, alternativy programů. Nabídka aktivit programu zacházení se zpravidla umísťuje i na nástěnce příslušného oddílu.

Tyto aktivity se člení na:

1. Pracovní aktivity
2. Vzdělávací aktivity
3. Speciální výchovné aktivity (tj. např. různá psychologická a pedagogická působení)
4. Zájmové aktivity (vedou odborní pracovníci s cílem rozvíjet schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti)

---

¹⁴⁵ § 24 odst. 2 ZVTOS.

¹⁴⁶ Vnitřní řád věznice Plzeň. [online]. [cit. 12.03.2019]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/veznice-plzen/wp-content/uploads/sites/27/2018/07/Vnit%C5%99n%C3%AD-%C5%99%C3%A1d-v%C3%BDkon-trestu-odn%C4%9Bt%C3%AD-svobody.pdf>>.

¹⁴⁷ § 41 odst. 3 ZVTOS.

5. Utváření vnějších vztahů (zajišťuje zpravidla sociální pracovník, který napomáhá k řádnému a soběstačnému životu pop propuštění).¹⁴⁸

5.6. Povinnosti vězňů

Aby byl splněn účel trestu, je vyžadováno, aby vězni dodržovali určitá stanovená pravidla, která by měla napomocť k jejich resocializaci a nápravě. Zejména je odsouzený povinen dodržovat pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby nebo mimo jiné je také povinen za splnění určitých podmínek pracovat.¹⁴⁹ Zaviněné porušení těchto povinností se podle § 46 ZVTOS nazývá kázeňský přestupek. Za kázeňský přestupek lze uložit kázeňský trest, jako např. důtka, snížení kapesného, pokuta, umístění do uzavřeného oddílu, umístění do samovazby aj.

Vězni jsou dále povinni při splnění zákonných podmínek:

- podrobit se osobní a další prohlídce,
- umožnit kontrolu svých osobních věcí,
- podrobit se preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce, případně i vyšetření ke zjištění užití návykové látky,
- dodržovat zásady hygieny,
- dodržovat noční klid, atd.¹⁵⁰

Výslovně zakázáno mají:

- konzumovat, vyrábět a jinak manipulovat s návykovými látkami (alkohol, drogy),
- přechovávat nebo rozšiřovat jakékoli věci propagující rasismus, fašismus a jiná podobná hnutí směřující k potlačování práv a svobod,
- hrát hry o peníze či služby,
- tetovat sebe nebo jiné osoby,
- bez souhlasu Vězeňské služby ČR prodávat nebo směňovat a darovat věci, které má odsouzený v držení ve věznici, atd.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ MATOULEK, J., SEJKOROVÁ, H. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011. str. 103-104.

¹⁴⁹ § 28 odst. 1 ZVTOS.

¹⁵⁰ § 28 odst. 2 ZVTOS.

¹⁵¹ § 28 odst. 3 ZVTOS.

5.6.1. Zaměstnávání vězňů

Jedna z primárních, a mezi veřejností velmi diskutovaných, povinností vězňů ve výkonu trestu TOS, je povinnost pracovat. K tomuto se vážou dvě podmínky, které vyplývají z § 41 odst. 2 ŘVTOS, a to:

- 1) vězeň musí být zařazen do práce (tj. musí mu být práce přidělena),
- 2) musí být zdravotně způsobilý (resp. nebyl uznán dočasně práce neschopným nebo nebyl po dobu výkonu TOS uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce např. z důvodu invalidity nebo věku).

O zařazení rozhoduje ředitel věznice, přičemž při výběru práce přihlíží k odborným znalostem a dovednostem odsouzených. Smysluplná práce, která je správně organizována by měla vězňům upevňovat pracovní návyky, a když se tenhle cíl nedaří, tak by práce měla alespoň minimálně smysluplně vyplnit jejich čas nebo je odreagovat od negativních myšlenek, což by mělo vést ke snižování agresivity a při nejlepším ke snižování rizika možné recidivy trestné činnosti.

Odmítnutí práce práce schopnými vězni se považuje za závažné porušení povinnosti, za něž se zpravidla ukládá kázeňský trest. Věznice zaměstnávají vězně v rámci svého provozu (kuchaři, knihovník, aj.), vlastní výroby truhlářské práce, kovovýroba atd.) nebo podnikatelské činnosti anebo smluvně u jiných subjektů (soukromé společnosti).¹⁵² Povinnost práce však není absolutní, neboť odst. 4 § 30 ZVTOS: „K zaměstnávání odsouzeného u jiného subjektu než věznice je třeba předchozího písemného souhlasu odsouzeného; to neplatí, pokud je odsouzený zaměstnáván Českou republikou, krajem, obcí, dobrovolným svazkem obcí nebo subjektem, který jimi byl zřízen či založen a v němž mají většinovou majetkovou účast, většinový podíl na hlasovacích právech anebo vykonávají rozhodující vliv na jeho řízení či provozování.“ Odvolání tohoto souhlasu se pak nepovažuje za odmítnutí práce. Znění tohoto ustanovení je v souladu s čl. 9 LZPS. (viz kapitola 3.1).

Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni obsahují velmi optimistickou úpravu práce vězňů, která však v naší praxi velmi pokulhává (body 71 – 76). Např. stanoví, že práce by neměla být depresivní povahy (podle výkladu výzkumného pedagogického ústavu to znamená, že “nesmí mít skličující charakter.”) Pod tímto požadavkem si umím představit, že depresivní charakter by

---

¹⁵² § 30 odst. 1 ZVTOS.

mohla mít např. práce bez nároku na mzdu. V odstavci 3 je pak řečeno, že bude zajištěno dostatečné množství práce užitečného charakteru, která by vězně aktivně zaměstnávala po celý pracovní den. Dle statistik Vězeňské služby ČR bylo v roce 2017 zaměstnáno 56,23 % vězňů a v roce 2018 se zaměstnanost zvedla na 59,89 % (viz příloha č. 8). Ač se zaměstnanost stále zvedá, prozatím není dostatek práce pro všechny práceschopné vězně. Odsouzení jsou za práci odměňováni (což vyplývá i z čl. 28 LZPS), a to podle nařízení vlády č. 361/2017, o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. Podle čl. 26.10 EVP musí být za práci vězňů vyplacena odpovídající mzda. Podle nařízení se vězni se pro účely rozdělení odměňování řadí do 4 skupin podle druhu vykonávané práce. V případě klasické týdenní pracovní doby stanovené zákoníkem práce činí odměna podle § 3 odst. 1 výše uvedeného nařízení:

- a) v I. skupině částku 5500 Kč za kalendářní měsíc,
- b) ve II. skupině částku 8250 Kč za kalendářní měsíc,
- c) ve III. skupině částku 11000 Kč za kalendářní měsíc a
- d) ve IV. skupině částku 13750 Kč za kalendářní měsíc.

Díky rostoucí ekonomice v roce 2018 se obecně zvyšovaly mzdy i platy, logicky tedy muselo dojít i ke změně pracovní odměny odsouzených. 18.03.2019 proto vláda vydala nové nařízení, jímž se pracovní odměna váže na výši minimální mzdy, s tím, že bude dosahovat 50 %. Minimální mzda činí od 1.1.2019 částku ve výši 13.350,- Kč, tj. že: „u prací zařazených do I. skupiny bude nově činit 6 675 Kč, v II. skupině 9 345 Kč, ve III. skupině 12 683 Kč a ve IV. skupině 16 020 Kč.“¹⁵³ Pracovní odměna podléhá klasickým odvodům (záloha na daň, pojistné na sociální zabezpečení, zdravotní pojištění). Přednostně pak je také z odměny stržena částka k úhradě výživného na děti.¹⁵⁴ Zbylá část se rozdělí na „kapesné“ a „úložné“, a to podle pravidel vyhlášky č. 10/2000 Sb.¹⁵⁵ Kapesným se rozumí finanční prostředky, za které může např. nakupovat ve vězeňské kantýně. Část peněz jde pak vězňům na

---

¹⁵³ Vláda České republiky. *Odsouzeným ve výkonu trestu se zvýší odměny za práci, rozhodla vláda.* [online]. 18.03.2019. [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/od-souzenym-ve-vykonu-trestu-se-zvysi-odmeny-za-praci--rozhodla-vlada-172592/>>.

¹⁵⁴ § 33 odst. 3 ZVTOS.

¹⁵⁵ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

jejich účet, přičemž se jim vyplatí až po propuštění z výkonu trestu z důvodu jednoduššího začlenění do společnosti. Jelikož máme v našem vězeňství velký problém se zadlužeností vězňů a stálým nedostatkem pracovních míst, bylo by dle mého názoru vhodné, více motivovat zaměstnavatele, např. dotacemi, daňovými zvýhodněními apod. Ministerstvo práce a sociálních věcí již podobnou dotaci zajišťuje, ale podmínky její dosažení jsou velmi přísné. Jako další krok ke zvýšení zaměstnanosti vězňů bych viděla v přijetí zákona o sociálním podnikání, o kterém se více jak 10 let mluví, ale dosud přijat nebyl.

6. Postpenitenciární zacházení

Postpenitenciární péče, jakožto zacházení s osobami po výkonu trestu, je jedním z nejdůležitějších nástrojů pro předcházení kriminality. V optimální případě přímo navazuje s předchozí fází zacházení ve výkonu trestu TOS. Proces resocializace vězňů je kontinuální interdisciplinární proces, který by měl být završen právě péčí o odsouzené po jejich propuštění na svobodu. Po propuštění z výkonu TOS propuštění prochází tzv. adaptační fází, jejíž délka je individuální v závislosti na osobnosti pachatele, podmínkách, do kterých se vrací aj. V této fázi také nejčastěji dochází k recidivě.¹⁵⁶ Velmi kladně hodnotím aktivitu organizací při řešení dluhových pastí, neboť dle mého názoru je to, s ohledem na četnost majetkových trestných činů, jeden z nejčastějších důvodů recidivy. Často jde o dluhy spojené s trestnou činností, dluhy na zdravotním pojištění, náhrada nákladů soudního řízení atd. Vězňům i propuštěným s dluhy pomáhá např. spolek LIGHTHOUSE, který se specializuje právě na programy finančního poradenství a dluhové problematiky. Tato forma pomoci je zdarma. Jako další organizaci lze uvést RUBIKON CENTRUM, které mimo pomoci s dluhy, zajišťují i podporu při hledání práce. Spolupracujícími institucemi jsou samozřejmě i probační a mediační služba, samotné věznice, úřad práce, samosprávné územní celky, zdravotnická zařízení, duchovní služby atd.

Fungující systém postpenitenciárního působení, zaměřený na předcházení kriminální recidivy je pro společnost velmi důležitý, a to nejen z důvodu zabránění trestné činnosti, ale i z důvodů ekonomických. Bohužel i přes všechny snahy různých organizací začlenit bývalé vězně do společnosti, nahlíží naše společnost na propuštěné osoby často s despektem a např. při výběru zaměstnanců na pracovní místo tyto osoby diskriminují.

K plynulému přechodu z vězeňského prostředí zpět do společnosti také slouží výstupní oddíl, do kterého se zařazují na návrh odborných zaměstnanců a se souhlasem ředitele věznice ti vězni, kteří jsou chvíli před propuštěním. Podle § 74 odst. 1 ZVTOS se do tohoto oddílu zařazují ti, kteří mají uložen výkon TOS na dobu delší než 3 roky a odsouzení, jimž je třeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný život (zpravidla 6 měsíců před očekávaným propuštěním). Programy zacházení se zaměřují na komplexní přípravu vězňů na

---

¹⁵⁶ NETÍK, K., NETÍKOVÁ D., *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha. Univerzita Karlova. Karolinum. 1994. str. 38.

život za život za zdmi věznice, a to formou vytváření a prohlubování návyků, dovedností a základních pravidel společenského chování, které budou potřebovat pro vedení řádného života.¹⁵⁷ Tato oddělení mají vybavení internátního typu, přičemž má co nejvíce napodobit běžný způsob života, k tomu mají vězni k dispozici např. kulturní místnost, kuchyňku s jídelnou a místnost pro realizaci sebeobslužných aktivit jako např. praní, žehlení, sušení atd. Podmínky ve výstupních odděleních jsou rozlišné, a to v závislosti na konkrétní věznici, a v závislosti na tom, zda vězni vykonávají výkon TOS ve věznici s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou.

---

¹⁵⁷ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. str. 205-207.

7. Srovnání podmínek ve věznicích v České republice a Spolkové republice Německo

Na úvod této kapitoly bych chtěla poukázat na alarmující skutečnost, a to na podíl vězněných osob k celkové populaci v České republice (dále jen „ČR“) oproti Spolkové republice Německo (dále jen „SRN“). Informace o světovém vězeňském systému poskytuje online databáze World Prison Brief, podle které má ČR více jak dvojnásobný počet vězňů na 100 tisíc obyvatel oproti SRN. Konkrétně je ke konci ledna 2019 evidováno u ČR 203¹⁵⁸ vězňů a u SRN ke konci srpna 2018 „pouze“ 76¹⁵⁹. Odborníci se shodují, že tento rapidní rozdíl je dán trestní politikou státu, ve kterém se i přes veškeré snahy apelace na ukládání alternativních trestů, nedaří výrazněji snížit počet vězňů v našich věznicích. Sankční politika v SRN je odlišná od té naší, a to především proto, že trestní právo u našich sousedů obsahuje podle třetí části trestního zákoníku, tzv. Strafgesetzbuch¹⁶⁰ 2 základní tresty (tzv. Hauptstrafen), a to TOS a peněžitý trest. Za zmínku stojí i počet uložených peněžitých trestů, které činily v roce 2017 celých 77, 1 % všech trestů.¹⁶¹ V ČR bylo uloženo peněžitých trestů v roce 2017 pouze 14,59 %.¹⁶² Ve srovnání i s ostatními západoevropskými zeměmi jsme pod průměrem. Na přísnost naší trestní politiky nás často upozorňují ve svých zprávách a podnětech mezinárodní organizace, ale i veřejný ochránce práv.

Na území celé SRN se na výkon trestu odnětí svobody vztahuje (společně s trestním zákoníkem - Strafgesetzbuch a trestním řádem – Strafprozessordnung),¹⁶³ zákon o výkonu trestu odnětí svobody – Strafvollzugsgesetz, celým názvem Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentziehenden Maßregeln der Besserung und Sicherung (dále jen „StVollzG“). Jednotlivé spolkové země pak mají své vlastní úpravy, tzv. zemské zákony, které musí být však v souladu s právní spolkovou úpravou.

---

¹⁵⁸ World Prison Brief. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<http://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>>.

¹⁵⁹ World Prison Brief. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<http://www.prisonstudies.org/country/germany>>.

¹⁶⁰ Strafgesetzbuch. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/B-JNR001270871.html#BJNR001270871BJNG001302307>>.

¹⁶¹ Statistisches Bundesamt. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <https://www.de-statis.de/DE/Pre-sse/Pressemitteilungen/2018/11/PD18_463_243.html>.

¹⁶² Ministerstvo spravedlnosti. [online]. [cit. 22.03.2019]. Dostupné z: <<https://www.justice.cz/web/msp/ti-skove-zpravy?clanek=vyssi-podpora-pro-ukladani-penezitych-trestu>>.

¹⁶³ Strafprozessordnung. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>>.

Výkon trestu TOS je vykonáván v uzavřených nebo otevřených věznicích, přičemž podmínky pro rozhodnutí o zařazení do jednotlivých typů jsou dány v § 10 StVollzG. Systém organizace v těchto typech se pak může lišit podle právních úprav jednotlivých spolkových zemí. Ve všech věznicích však uložením TOS sledují společný cíl a účel, který je vyjádřen v § 2 StVollzG: výkon TOS by měl vězně připravit na budoucí život v sociální odpovědnosti bez trestných činů, a přitom také slouží k ochraně veřejnosti před dalšími trestnými činy. I v německé úpravě výkonu TOS je tedy zdůrazněna ochranná funkce (stejně jako v § 1 odst. 2 ZVTOS). StVollzG dále v § 3 stanoví hlavní zásady výkonu TOS, a to:

- podmínky ve vězení by měl být srovnatelné s běžnými životními podmínkami,
- důraz na eliminaci důsledků prizonizace,
- zaměření na pomoc při reintegraci do života na svobodě.

Tyto zásady by měly být plněny na základě plánu výkonu trestu, tzv. Vollzugsplan, který se shoduje s naším programem zacházení, tj. že se vytvoří individuální plán pro každého vězně spočívající v různých aktivitách (práce, vzdělávání, zájmové aktivity jako např. různé kroužky) směřujících k jeho resocializaci.

První zásadní rozdíl mezi naší právní úpravou a úpravou SRN tkví v rozhodování o zařazení odsouzeného do typu věznice. V ČR bylo novelou č. 58/2017 Sb. s účinností od 1.10.2017 zaveden systém 2 typů věznic – s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, přičemž věznice s ostrahou se dále dělí na oddělení s nízkým, středním a vysokým zabezpečením (viz kapitola 4.3). O zařazení do jednoho ze dvou typů však rozhoduje, i po novelizaci TZ, soud. O umístění do oddělení pak rozhoduje ředitel věznice na návrh odborné komise. Dle důvodové zprávy k návrhu novely bylo cílem především „adekvátní diferenciaci odsouzených ve věznicích, a to podle posouzení jejich osobnostních faktorů a posouzení jejich trestné činnosti z penitenciárního hlediska.“¹⁶⁴ V SRN však soud rozhoduje pouze o vině a trestu a dále se přenechává rozhodnutí o zařazení do typu věznice na vězeňské službě. Dalším rozdílem je i obecná horní hranice uložení TOS, kdy v ČR lze, až na výjimky, uložit TOS maximálně na 20 let, zatímco v SRN je horní hranice daná

---

¹⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. [online]. [cit. 22.3.2019]. <<https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha-c--3---Duvodova-zprava-k-novelizovanemu-zneni-trestniho-zakoniku.pdf>>.

v sazbě 15 let. Na rozdíl od nás mají také dolní hranici, a to ve výměře minimálně 1 měsíc.¹⁶⁵

Co se týče stravování, mají vězni v SRN stejně jako u nás právo na speciální stravu podle náboženského vyznání nebo podle lékařem stanovených diet. Naše úprava se od úpravy v SRN nijak více rozsahově neliší ani v ostatních právech, které jsem uváděla v kapitole 5. Ani povinná vnitřní diference se neliší, tj. oddělují se ženy od mužů, mladiství od dospělých, prvotrestaní od recidivistů atd.

V čem se však liší vězeňství v SRN a vězeňství v ČR a co nejvíce vězni pociťují, je financování věznic. Největší část příjmů věznic tvoří příjmy ze státního rozpočtu. Právě z tohoto důvodu, jak jsem se mohla přesvědčit při své studijní návštěvě ve věznici v Regensburgu a ve věznici v Plzni, jsou velké rozdíly co do kvality životních podmínek vězňů. Věznice v SRN jsou lépe financovány, a proto již na první pohled vypadají lépe, méně depresivněji. Zdi jsou čistě vymalované, nábytek nový a na první pohled kvalitní. Vězni mají častěji možnost si sami vařit, což sice náš ŘVTOS předpokládá, ale v praxi se dle veřejné ochránčyně práv běžně neděje. Ve věznicích v SRN se také častěji setkáme s jednolůžkovými celami, což je u nás z důvodu přeplněnosti věznic spíše výjimka.¹⁶⁶ Často se v médiích zmiňuje i kvalita stravy, když někteří bývalí vězni vyjádřili nespokojenost s kvalitou a pestrostí stravy ve věznicích v ČR, přičemž stravování ve věznicích v SRN přirovnávají ke stravování v hotelu.¹⁶⁷

Jak jsem již zmínila výše, v SRN mají 2 typy věznic, a to uzavřené a otevřené. Otevřené věznice tvoří dnes jeden z pilířů vyspělých moderních systémů pro efektivní trestní politiku. U nás byl pilotní projekt zaveden v rámci vládou schválené (2016) Koncepce vězeňství do roku 2025¹⁶⁸, přičemž jsme se inspirovali úpravou především v Norsku a v SRN. Cílem těchto věznic je lepší reintegrace osob po propuštění, minimalizovat tzv. „šok po propuštění“. Vězni se mohou v rámci výkonu trestu věnovat chovatelství a pěstitelství. Celý výkon TOS prakticky směřuje k přijetí osobní zodpovědnosti, samostatnosti a posilování pracovních

---

¹⁶⁵ § 38 odst. 2 Strafgesetzbuch. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<https://www.gesetze-im-inter-net.de/stgb/B-JNR001270871.html#BJNR001270871BJNG001302307>>.

¹⁶⁶ Česká justice. *Pelikán navštívil německou věznici. Zaujaly ho jednolůžkové cely nebo stravování vězňů.* [online]. 17.5.2016. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<http://www.ceska-justice.cz/2016/05/pelikan-navstivil-nemeckou-veznici-zaujaly-ho-jednoluzkove-cely-nebo-stravovani-veznu/>>.

¹⁶⁷ Plzeňský deník.cz. *Marek z Plzně vyzkoušel české i německé vězení.* [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <https://plzensky.denik.cz/zpravy_region/marek-z-plzne-vyzkousel-ceske-i-nemecke-vezeni.ht-ml>.

¹⁶⁸ Koncepce vězeňství do roku 2025. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>>.

návyků.¹⁶⁹ V areálu na vězně dohlíží odborní pracovníci jako psychologové a vychovatelé. Vězni nejsou ubytováni, tak jako v uzavřených věznicích, za klasickými mřížemi. Zatímco u nás lze zařadit do projektu otevřené věznice pouze osoby, které byli zařazeni do věznice s ostrahou - oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, v SRN je na posouzení vězeňské služby, kteří vězni jsou vhodní k zařazení do tohoto typu, a to za předpokladu splnění podmínek § 10 StVollzG.¹⁷⁰ To znamená, že vězeň, který by u nás byl zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou, neboť by splňoval podmínky v § 56 odst. 2 písm. b), by v SRN eventuálně mohl vykonávat takový trest v otevřené věznici, a to za předpokladu, že neexistuje obava z útěku odsouzeného a zneužití zvláštních podmínek poskytovaných v tomto režimu.

---

¹⁶⁹ Vězeňská služba ČR. Věznice Jiřice. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/veznice-jirice/novinky/zahajeni-pilotniho-projektu-zachazeni-v-otevrene-veznici/>>.

¹⁷⁰ BÖHNKE, A., BÄRBEL H. *Gefängnis – Leben hinter Gittern*. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <http://www.planet-wissen.de/politik_geschichte/verbrechen/gefaengnis/>.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo nastínění problematiky omezení základních lidských práv a svobod v případě uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody je velmi kontroverzní téma. Existuje mnoho otázek a problémů týkající se tohoto institutu, na něž má každý člověk jiný názor. Při psaní této práce jsem se často setkávala s názorem, že zlepšování životních podmínek vězňů je zbytečné, stát to zaplatí a stejně pak dojde k recidivě. Úplně nejlépe by podle těchto lidí bylo, s nadsázkou řečeno, kdybychom se vrátili k Chammurapiho zákoníku a aplikovali zásadu oko za oko, zub za zub. Státní trestní politika se však přiklonila namísto represivního přístupu k restorativnímu principu, stejně jako jiné vyspělé demokratické státy. Nepodmíněný trest odnětí svobody však je a vždy bude v některých případech vždy trestem nenahraditelným, proto je třeba se tímto tématem zabývat. Přes všechny snahy ke změně přístupu k vězňům, zlepšování jejich životních podmínek a důrazu na postpenitenciární péči, se v našem státě, jak bylo již zmíněno, stále nedaří výrazněji snížit vězeňskou populaci ani míru recidivy. Mírné zlepšení bych očekávala po zavedení elektronických náramků pro kontrolu trestu domácího vězení, o kterém jsem se v práci zmiňovala. Na statistiky počtu uložených trestů domácího vězení však musíme ještě počkat, neboť tento způsob kontroly byl zaveden až v září 2018. Velmi pozitivně vnímám zavedení projektu otevřené věznice, která dle mého názoru napomáhá k posilování prosociálního chování a k rychlejšímu začlenění zpět do společnosti a má minimální negativní dopady na psychiku a osobnost vězňů. Taková forma izolace vězňů sice stále narušuje základní práva a svobody, avšak v menší míře, což je mimo jiné cílem moderní sankční politiky.

V této diplomové práci jsem stručně nastínila základní historické mezníky, které ovlivnili postavení vězňů, neboť je důležité poukázat na vývoj náhledu našeho státu na oblast vězeňství. Vězeňství na našem území prošlo významnou reformou související s postupnou humanizací této oblasti, která se odráží v dnešní právní úpravě výkonu trestu odnětí svobody, kterou v práci popisuji v kapitole 4. K uvedení do problematiky omezení lidských práv a svobod osob ve výkonu trestu jsem v kapitole 2 vysvětlila základní pojmy jako samotný trest, jeho účel a funkci. V třetí části této diplomové práce jsem se věnovala ústavněprávní a mezinárodněprávní ochraně lidských práv a svobod souvisejících s trestem odnětí svobody. Vymežila jsem zde stěžejní články Ústavy české republiky a Listiny

základních práv a svobod, které se týkají ukládání trestů. Dále jsem vyjmenovala některé z hlavních mezinárodních smluv včetně Evropských minimálních pravidel a porovnávala je ve vzájemných souvislostech. V e čtvrté kapitole jsem se věnovala trestněprávní úpravě samotného trestu odnětí svobody, přičemž jsem zmínila i jeho hlavní alternativu trest domácího vězení. V té souvislosti jsem provedla analýzu hlavních výhod a nevýhod trestu domácího vězení oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V kapitole věnující se právům jsem nastínila problém s ubytováním vězňů z důvodů přeplněnosti věznic a náhled veřejného ochránce práv. K tomuto a k dalším problematickým jevům souvisejícím s omezováním garantovaných práv jsem uvedla i stanoviska mezinárodních orgánů, které navštěvují naše věznice za účelem kontroly, zda náš stát dodržuje závazky vyplývající z mezinárodních smluv. Dále jsem se v práci stručně věnovala i povinnostem vězňů, a to především relativní povinnosti pracovat. V předposlední kapitole práce jsem nastínila i postpenitenciární péči o odsouzené, která má za cíl především snížit riziko opětovného kriminálního chování. V závěru práce jsem provedla komparaci podmínek ve věznicích v České republice a ve Spolkové republice Německo.

Summary

The goal of this thesis was the summary of the issues related to restriction of human rights and freedom of imprisoned people. This thesis is divided into seven chapters. In the first part the history of prison service is described, because it is important to show the view and progress of our state in the matter of prison service. Prison service has gone through significant reformation related to the continuous humanization of this area, which is reflected in today's legislation. In the next part of this thesis there is an explanation of common terms like function and purpose of the punishment, because these terms are important to understand the magnitude of the unconditional imprisonment. Third part of this thesis is focused on constitution and international laws about protection of human rights and freedoms related with the imprisonment. Here the most important articles from the constitution of Czech republic and Charter of Fundamental Rights and Freedoms which are related to the punishments. Next there are international conventions and pacts related to this problematic. Key part of this thesis is than focused on the institute of the imprisonment and its execution. There is also a mention about the main alternative of the imprisonment and it is a home arrest. In the fifth chapter there is a description of guaranteed rights and freedoms protection of prisoners and demarcation of individual rights and duties according to the law 169/1999 Sb, about enforcement of the sentence with the case law of European court of human rights. This thesis is dealing with requirements of European minimal rules and Standard minimal rules about treating the prisoners. For understanding there is a rough description of the following care of released persons from prison. In the last chapter the conditions in German prisons are mentioned.

Seznam použitých pramenů

Učebnice, monografie a jiné knižní zdroje

1. KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7
2. COYLE, A. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002. ISBN: 0-9545444-2-0
3. VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4
4. ŠÁMAL, P. *Komentář k trestnímu zákoníku- 1. díl*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN: 978-80-7400-428-5
5. NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7
6. ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0
7. MALÝ, K. a kol. *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání, Linde Praha a.s., 2003. ISBN 80-7201-433-1
8. VÁNÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí: Definice - popis - následky*. Grada, 2004. ISBN 978-80-247-6158-9
9. KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Masarykova univerzita, Brno, 2002. ISBN 80-210-3025-9
10. SOLNAŘ, V. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
11. SCHELLE K. a kol. *Právní dějiny*. Praha: Eurlex Bohemia s.r.o., 2. vydání. 2005. ISBN 80-86861-10-4
12. HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck. 1998. ISBN 80-179-056-7
13. NOVOTNÝ, O. a spol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha. CODEX Nakladatelství Hugo Grotius, a.s. 1992. ISBN 80-901185-1-8
14. SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*, Praha, Academica. 1979

15. KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Masarykova Univerzita, Brno, 1995. ISBN 80-210-1197-1
16. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN: 978-80-7478-616-7
17. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ S. *Kapitoly peneologie I*. Hradec Králové. Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové. 2013. ISBN: 978-80-7435-264-5
18. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. 1. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN: 978-80-7372-203-6
19. BLAHOŽ, J. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha: Nakladatelství ASPI, 2005. ISBN 80-7357-073-4
20. GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1
21. FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2592-1
22. KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3
23. REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství orac, s.r.o., 2002. ISBN 80-86199-57-6
24. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ S., *Kapitoly peneologie II*. Hradec Králové. Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové. 2014. ISBN: 978-80-7435-378-9
25. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha. Univerzita Karlova. Karolinum. 1994. ISBN: 80-7066-518-1
26. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část a zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, ISBN: 978-80-87212-24-0
27. MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné, Část obecná*. Praha: Všehrd, 1932
28. KARABEC, Z., DIBLÍKOVÁ S., MACHÁČKOVÁ R. *Krátkodobé tresty odnětí svobod. Závěrečná studie z výzkumu*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2000. ISBN: 80-86008-76-2
29. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2012. ISBN: 978-80-7357-706-3

30. MATOULEK, J., SEJKOROVÁ, H. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011. ISBN: 978-80-87212-89-9

Časopické a novinové články (verze tištěné i elektronické)

1. UHLÍK, J. F. J. *Řezáč - reformátor vězeňství a školství 19. století*. Příloha časopisu české vězeňství č. 2/1997. Praha: Tiskárna VS Praha - Pankrác, 1997.
2. BÖHNKE, A., BÄRBEL H. *Gefängnis – Leben hinter Gittern*. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <http://www.planet-wissen.de/politik_geschichte/verbrechen/gefaengnis/>
3. KÝR, A. *Působení duchovních a řeholníků v historii českého vězeňství*. Historická peneologie. Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR 1/2013.
4. KOZELEK, V. *Rozhovor s vězněm komunistického režimu: Stanislav Stránský*. 2.12.2011. [online]. [cit. 23.9.2018]. Dostupné z: <<http://www.sekuritaci.cz/rozhovor-s-veznem-komunistickeho-rezi-mu-stanislav-stransky/>>.
5. KALVODOVÁ, V. Doporučená evropská pravidla v oblasti společenských sankcí a opatření - významné východisko pro vnitřní legislativu členských států Rady Evropy v oblasti alternativních sankcí. [online]. Časopis pro právní vědu a praxi. 1995. [cit. 03.03.2019]. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/9438>>.
6. NEZKUSIL, J. *K problematice alternativ k trestu odnětí svobody*. Trestní právo, č. 7-8/2009
7. LÉKO, K. *V Česku jsou oproti jiným zemím častější majetkové trestné činy: Rozhovor s předsedou Nejvyššího soudu Pavlem Šámalem*. [online]. Lidové noviny. 2.2.2017. [cit. 03.03.2019]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/v-cesku-jsou-oproti-jinym-zemim-castejsi-majetkove-trestne-ciny-px3-/tema.aspx?c=A170201_152228_pozicetema_lube
8. HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. 2. doplněné vydání. Česká advokátní komora. Zvláštní číslo Bulletinu advokacie – prosinec 2004

9. ŠÁMAL, P., SULITKA, D. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech*. Státní zastupitelství, č. 2/2017. Wolters Kluwer, a. s.
10. DIBLÍKOVÁ, S. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2017*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2018. ISBN: 978-80-7338-172-1

Právní předpisy

1. Zákon č. 123/1931, Sb., o státním vězení
2. Zákon č. 102/1929 Sb., o zřízení nucených pracovních kolonií a o změně některých ustanovení trestního práva
3. Zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží
4. Zákona č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce
5. Rozhodnutí presidenta republiky a vlády Republiky československé č. 54, o amnestii, ze dne 9. května 1960
6. Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky
7. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
8. Zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád
9. Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní
10. Zákon č. 89/1950 Sb., trestní řád správní
11. Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích
12. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
13. Zákon č. 59/1965, o výkonu trestu odnětí svobody
14. Rozkaz ministra vnitra č. 87/1968 Sb., o převedení vězeňství z resortu ministerstva vnitra do resortu ministerstva spravedlnosti
15. Rozkaz ministra vnitra č. 84/1968 Sb., o zrušení agenturně operativní práce v nápravně výchovných ústavech
16. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
17. Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

19. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
20. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
21. Zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR
22. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
23. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
24. Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
25. Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů
26. nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
27. Vyhláška č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů
28. Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 30/2014, o stravování ve Vězeňské službě České republiky
29. Vnitřní řád věznice Plzeň
30. Strafgesetzbuch
31. Strafprozessordnung
32. Strafvollzugsgesetz

Důvodové zprávy, stanoviska a jiné odborné zdroje

1. Odůvodnění vládního návrhu zákona o zřízení nucených pracovních kolonií a o změně některých ustanovení trestního práva.
2. Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákona, zvláštní část
3. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. [online]. 2016. [cit. 10.03.2019]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZSouhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf>

4. HORÁK. S. *IKS-ZÁKLADY PENOLOGIE*. [online]. [cit. 03.02.2019]. Dostupné z: <http://iks.upol.cz/wpcontent/uploads/2014/02/Horak_Zaklady_penologie.pdf>
5. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. *Ubytovací plocha připadající na jednoho vězně ve vězeňských zařízeních: Standardy CPT*. Štrasburg. [online]. 2015. [cit. 10.03.2019]. Dostupné z: <<https://rm.coe.int/16808ef5b4>>
6. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Zpráva pro vládu ČR o návštěvě České republiky, kterou vykonal ve dnech 1. až 10. 4. 2014. [online] [cit. 12.03.2019]. Dostupné z: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168069568d>>.
7. World Prison Brief. [online]. [cit. 22.3.2019]. Dostupné z: <<http://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>>.
8. Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
9. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
10. Koncepce vězeňství do roku 2025
11. Koncepce vězeňství do roku 2015
12. Evropská vězeňská pravidla
13. Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni a příslušná doporučení

Judikatura

1. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7.8.2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17
2. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. ÚS 3038/07
3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.08.2018, sp.zn. 11 Tdo 95/2018
4. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV.ÚS 412/04
5. Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23.02.2012, sp. zn. ÚS 208/12
6. Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 10.01.2017, sp. zn. ÚS 3333/16
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2006, sp. zn. 7 Tdo 1252/2006
8. Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 387/15

9. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2018, sp. zn. 30 Cdo 3784/2016
10. Rozsudek ESLP ve věci Jirsák proti ČR, ze dne 5. dubna 2012, stížnost č. 8968/08
11. Rozsudek ESLP ve věci Airey proti Irsku ze dne 9. října. 1979, stížnost č. 6289/73
12. Rozsudek ESLP ve věci Kudła v. Polsko z 26. října 2000
13. Rozsudek ESLP ve věci Orchowski proti Polsku ze dne 22. října 2009, stížnost č. 17885/04

Mezinárodní dokumenty

1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, publikovaná pod č. 120/1976 Sb.
2. Úmluva o právech dítěte, publikovaná pod č. 104/1991 Sb.
3. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, publikována pod č. 143/1988 Sb.
4. Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, publikovaná pod č. 9/1996 Sb.
5. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, publikovaná pod č. 209/1992 Sb.

Internetové zdroje

1. www.politictivezni.cz
2. www.forumhistoriae.sk
3. www.unicef.cz
4. www.ochrance.cz
5. www.justice.cz
6. www.vlada.cz
7. www.vscr.cz

Příloha č. 1

Podíl peněžitých trestů v ČR a v Německu:

Zdroj: ŠÁMAL, P., SULITKA, D. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech*. Státní zastupitelství, č. 2/2017. Wolters Kluwer, a. s. str. 14

Příloha č. 2

Průměrné stavy odsouzených v roce 2015 – průměr 17.884,1.

Měsíc	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		Úhmem odsouzení		Celkem
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	
leden	364,74	61,48	5 412,65	512,57	8 664,74	430,57	1 013,09	39,70	78,17	4,26	15 533,39	1 048,57	16 581,96
únor	368,57	63,33	5 550,33	536,19	8 734,48	442,43	1 028,81	40,00	79,76	4,00	15 761,95	1 085,95	16 847,90
březen	380,73	60,00	5 732,86	555,32	8 831,55	449,73	1 034,68	39,23	83,27	3,41	16 063,09	1 107,68	17 170,77
duben	387,29	60,24	5 914,71	570,43	8 904,10	449,95	1 034,52	39,48	85,76	3,29	16 326,38	1 123,38	17 449,76
květen	399,10	63,45	6 061,40	585,80	8 949,60	446,65	1 025,65	41,20	86,75	4,00	16 522,50	1 141,10	17 663,60
červen	411,73	62,55	6 230,73	603,45	9 004,55	452,64	1 006,82	40,23	90,14	3,64	16 743,95	1 162,50	17 906,45
červenec	423,09	63,27	6 400,32	600,82	9 053,59	457,27	1 009,95	40,27	89,59	2,59	16 976,55	1 164,23	18 140,77
srpen	423,76	71,19	6 518,19	614,29	9 093,62	455,33	1 011,76	39,33	87,14	1,00	17 134,48	1 181,14	18 315,62
září	422,00	76,05	6 601,48	623,57	9 117,86	459,43	1 013,52	38,00	85,14	2,57	17 240,00	1 199,62	18 439,62
říjen	415,57	78,14	6 682,76	644,38	9 120,67	461,05	1 018,95	37,10	86,10	3,00	17 324,05	1 223,67	18 547,71
listopad	424,67	74,24	6 776,24	670,14	9 140,81	460,86	1 017,57	36,86	88,24	2,67	17 447,52	1 244,76	18 692,29
prosinec	433,29	76,62	6 894,05	693,95	9 140,86	468,24	1 015,05	36,43	92,05	2,00	17 575,29	1 277,24	18 852,52

Zdroj: Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka pro rok 2015*. [cit. 27.02.2019]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statisticka-rocestupnenka-2015.pdf>>. str. 86.

Příloha č. 3

Průměrné stavy odsouzených v roce 2016 – průměr 20.009,2.

Měsíc	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		Úhnm odsouzení		Celkem
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	
leden	436,76	77,76	7 033,76	712,86	9 125,05	473,05	1 012,10	36,00	91,38	2,00	17 699,05	1 301,67	19 000,71
únor	444,62	79,00	7 249,19	739,00	9 177,95	470,62	1 013,52	35,43	87,48	2,00	17 972,76	1 326,05	19 298,81
březen	457,90	84,05	7 413,71	758,24	9 222,00	473,33	1 011,81	34,67	85,76	1,57	18 191,19	1 351,86	19 543,05
duben	473,24	89,90	7 514,48	771,90	9 273,52	471,19	1 000,48	35,52	88,00	1,00	18 349,71	1 369,52	19 719,24
květen	490,36	95,32	7 635,45	801,82	9 315,64	465,95	998,23	35,59	87,86	1,00	18 527,55	1 399,68	19 927,23
červen	501,45	97,95	7 780,91	827,64	9 347,41	455,68	988,77	35,00	82,36	2,77	18 700,91	1 419,05	20 119,95
červenec	509,05	101,95	7 860,37	842,74	9 333,89	456,37	992,58	34,63	77,47	4,00	18 773,37	1 439,68	20 213,05
srpen	509,52	103,17	7 964,87	844,74	9 333,83	455,35	991,74	34,00	71,22	4,00	18 871,17	1 441,26	20 312,43
září	512,67	106,48	8 008,48	855,14	9 391,71	455,71	988,05	34,00	70,10	4,24	18 971,00	1 455,57	20 426,57
říjen	529,14	106,86	7 977,67	875,14	9 429,29	451,33	988,33	34,05	67,76	5,52	18 992,19	1 472,90	20 465,10
listopad	545,62	107,00	8 022,10	893,24	9 430,90	444,24	982,67	34,14	67,24	5,00	19 048,52	1 483,62	20 532,14
prosinec	553,33	106,86	8 035,33	890,71	9 424,43	444,71	988,62	33,00	69,48	5,71	19 071,19	1 481,00	20 552,19

Zdroj: Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka pro rok 2016*. [cit. 27.02.2019]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statisticka-rocenka-2016.pdf>>. str. 94.

Příloha č. 4

Průměrné stavy odsouzených v roce 2017 – průměr 20.613,3.

Měsíc	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		Úhnm odsouzení		Celkem
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	
leden	542,87	104,57	8 076,30	906,87	9 428,00	447,83	987,48	32,26	66,26	6,65	19 098,91	1 498,17	20 597,09
únor	542,55	98,05	8 136,30	939,30	9 479,45	452,70	992,95	33,40	63,35	7,15	19 214,60	1 530,60	20 745,20
březen	538,65	89,83	8 218,35	955,70	9 477,39	457,57	996,57	33,52	57,48	8,35	19 288,43	1 544,96	20 833,39
duben	541,21	83,63	8 264,74	954,26	9 471,74	468,47	1 005,95	34,58	55,63	9,32	19 339,26	1 550,26	20 889,53
květen	548,57	83,62	8 247,29	955,95	9 437,95	464,33	1 010,81	33,71	55,43	9,86	19 300,05	1 547,48	20 847,52
červen	540,59	85,59	8 248,73	959,95	9 408,14	461,41	1 004,32	32,86	57,45	8,14	19 259,23	1 547,95	20 807,18
červenec	558,25	95,35	8 210,60	947,25	9 392,75	466,15	1 004,10	33,40	55,35	9,00	19 219,05	1 551,15	20 770,20
srpen	547,13	92,77	8 182,56	944,41	9 426,43	461,24	998,20	32,52	58,09	8,28	19 212,42	1 539,23	20 751,65
září	554,90	97,40	8 102,25	938,25	9 370,80	467,30	985,95	29,15	57,35	7,95	19 071,25	1 540,05	20 611,30
říjen	436,09	70,13	6 541,74	795,30	10 761,70	598,35	980,35	29,00	56,13	7,65	18 776,00	1 500,43	20 276,43
listopad	505,10	81,95	6 438,14	793,52	10 710,05	568,24	977,86	28,38	56,00	7,10	18 687,14	1 479,19	20 166,33
prosinec	576,89	98,79	6 292,47	782,95	10 676,58	570,11	972,95	28,32	57,89	6,84	18 576,79	1 487,00	20 063,79

Zdroj: Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka pro rok 2017*. [cit. 27.02.2019]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/wpcontent/uploads/2018/10/Statisticka-rocenka-2017.pdf>>. str. 88.

Příloha č. 5

Průměrné ubytovací kapacity, průměrné stavy a procentuální vyjádření využitelnosti organizačních jednotek Vězeňské služby ČR za rok 2017 (období od ledna až zří):

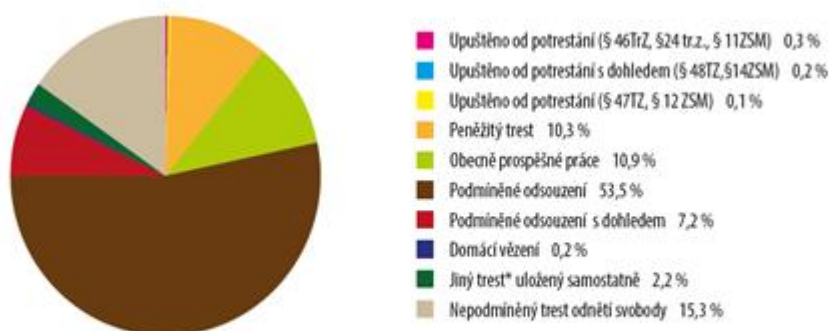
Organizační jednotky	UBYTOVACÍ KAPACITA (4 m ² osobu)			STAV			VYUŽITELNOST v %		
	pro VV	pro VTOS	celkem	obviněných	odsouzených	celkem	pro VV	pro VTOS	celkem
	0,00	579,00	579,00	0,00	0,00	704,56	0,00%	0,00%	121,68%
Běláruče	255,56	264,33	519,89	170,44	0,00	469,22	66,53%	113,23%	90,28%
Břeclav	110,44	230,44	257,44	89,56	19,67	227,56	72,84%	100,93%	97,60%
České Budějovice	0,00	165,33	275,78	0,00	0,00	180,67	81,44%	109,32%	98,00%
Helmance	0,00	707,00	707,00	0,00	0,00	910,00	0,00%	128,71%	128,71%
Horní Slavkov	0,00	710,00	710,00	0,00	0,00	813,89	0,00%	114,63%	114,63%
Hradec Králové	162,44	253,00	415,44	120,56	0,00	257,44	74,23%	101,76%	90,99%
Jihlava	0,00	735,00	735,00	0,00	0,00	799,67	0,00%	108,80%	108,80%
Karviná	0,00	203,00	203,00	0,00	0,00	184,11	0,00%	90,70%	90,70%
Kuřim	0,00	520,00	520,00	0,00	0,00	624,00	0,00%	120,33%	120,33%
Krynšperk nad Ohří	0,00	834,00	834,00	0,00	0,00	996,44	0,00%	119,48%	119,48%
Liberec	123,00	250,00	373,00	96,89	0,00	262,67	78,77%	105,07%	96,40%
Litoměřice	216,11	142,89	359,00	178,00	0,00	174,67	82,41%	122,56%	98,21%
Mírov	0,00	359,67	359,67	0,00	0,00	365,00	0,00%	101,48%	101,48%
Nové Sedlo	0,00	424,11	424,11	0,00	0,00	465,00	0,00%	109,61%	109,61%
Odolov	0,00	300,00	300,00	0,00	0,00	382,00	0,00%	127,33%	127,33%
Olomouc	137,00	139,00	276,00	103,33	0,00	150,78	75,43%	108,47%	92,07%
Opava	0,00	328,67	328,67	0,00	0,00	312,22	0,00%	95,44%	95,44%
Orákov	0,00	475,00	475,00	0,00	0,00	612,78	0,00%	129,01%	129,01%
Ostrava	297,00	226,00	523,00	274,89	0,00	235,89	92,56%	104,38%	97,66%
Ostrov nad Ohří	83,00	871,11	954,11	74,56	0,00	1 040,56	89,83%	119,43%	116,85%
Pardubice	0,00	680,00	680,00	0,00	0,00	805,00	0,00%	118,38%	118,38%
Pízeň	143,00	1 064,00	1 207,00	124,89	0,00	1 290,11	87,33%	121,25%	117,23%
Praha Pankrác	376,00	739,78	1 115,78	287,00	0,00	724,33	76,33%	98,02%	90,68%
Praha Ružyně	270,00	626,00	896,00	222,11	0,00	600,56	82,26%	95,94%	91,82%
Příbram	0,00	868,00	868,00	0,00	0,00	1 032,56	0,00%	118,96%	118,96%
Rapotice	0,00	769,33	769,33	0,00	0,00	852,00	0,00%	110,75%	110,75%
Rýnovice	0,00	500,00	500,00	0,00	0,00	538,00	0,00%	107,60%	107,60%
Stráž pod Ralskem	0,00	736,00	736,00	0,00	0,00	853,89	0,00%	116,02%	116,02%
Světla nad Sázkou	2,00	768,78	770,78	0,00	0,00	898,33	0,00%	116,86%	116,56%
Teplice	80,00	87,00	167,00	69,44	0,00	96,89	86,81%	111,37%	99,60%
Valdice	0,00	1 095,00	1 095,00	0,00	0,00	1 116,78	0,00%	101,99%	101,99%
Vinařice	0,00	900,00	900,00	0,00	0,00	1 040,78	0,00%	115,64%	115,64%
Všehrdy	0,00	589,00	589,00	0,00	0,00	621,56	0,00%	105,53%	105,53%
Znojmo	20,00	207,00	227,00	13,78	0,00	201,67	68,89%	97,42%	94,91%
Váznice úhrnem	2 302,56	18 347,44	20 650,00	1 845,11	0,00	20 671,11	80,14%	112,67%	109,04%

Zdroj: Vězeňská služba České republiky. Statistická ročenka pro rok 2017. [cit. 27.02.2019]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/wpcontent/uploads/2018/10/Statistická-ročenka-2017.pdf>>. str. 48.

Příloha č. 6

Struktura sankcí ukládaných soudy jako hlavní v roce 2017:

Graf 19: Struktura sankcí ukládaných soudy jako hlavní v roce 2017

*Jiný trest zahrnuje trest zákazu činnosti, propadnutí věci, zákaz pobytu, vyhoštění a propadnutí majetku a trestní opatření zákazu činnosti, propadnutí věci, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění. Peněžitý opatření s podmíněným odkladem nebylo v roce 2017 uloženo.

Zdroj: DIBLÍKOVÁ, S. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2017*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2018. ISBN: 978-80-7338-172-1. str. 37.

Příloha č. 7

Příklady návštěvních místností:

příklad liniového uspořádání návštěvních místností

příklad „restauračního“
uspořádání návštěvní
místnosti

Zdroj: Veřejný ochránce práv. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. 2016. [cit. 12.03.2019].

Dostupné z: <[https://www.ochrance.cz/filead-min/user_upload/ESO/14-2014-NZ Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf](https://www.ochrance.cz/filead-min/user_upload/ESO/14-2014-NZ_Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf)>. str. 49.

Příloha č. 8

Přehled zaměstnanosti v letech 2011 – 2017:

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
procentuální zaměstnanost	50,1%	48,99%	57,50%	48,86%	44,93%	50,38%	56,23%	59,89%
počet zaměstnaných odsouzených	6 734	6 377	5 367	5 463	6 021	7 606	8 449	8 658
odsouzení zaměstnani v provozovnách SHS VS ČR	1 650	1 373	1 497	1 679	1 720	2 999	3 457	4 191
odsouzení zaměstnani u podnikatelských subjektů	2 548	2 454	1 466	1 328	1 646	1 954	2 265	1 906
celkový počet vězňů	23 170	22 644	16 645	18 658	20 866	22 481	20 789	20 215

Zdroj: Vězeňská služba České republiky. [cit. 14.03.2019].

Dostupné z: < <https://www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/aktualni-pocty-zamestnanych-veznu/>>.